

Fenomén mnohočetné oběti

The phenomenon of multiple victims

Jiří Mach

Diplomová práce
2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta aplikované informatiky

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta aplikované informatiky

akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jiří MACH**
Studijní program: **N 3902 Inženýrská informatika**
Studijní obor: **Bezpečnostní technologie, systémy a management**

Téma práce: **Fenomén mnohočetné oběti**

Zásady pro vypracování:

1. Seznamte se s teoriemi, které řeší problematiku viktimologie, viktimizace, sekundární viktimizace, reviktimizace, dopadu trestného činu na oběť, posttraumatické stresové poruchy, jednání s obětí, prevence.
2. Vypracujte literární rešerši na dané téma.
3. Provedte komparaci získaných teorií.
4. Sesbírejte data pro kazuistiku týkající se reviktimizace osob.
5. Popište kazuistiku.
6. Navrhněte preventivní doporučení a opatření (primární, sekundární, terciální prevence) pro řešení problematiky fenoménu mnohočetné oběti.
7. Zaujměte k problematice osobní stanovisko.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

1. **BOENISCH, Ed, HANEY C., Michele.** Stres : Přehledné testy a návody, jak zvládat stres. Přeložil Jan Sládek. 1. vyd. Brno : Books, 1998. 208 s. ISBN 80-7242-015-1.
2. **ČÍRTKOVÁ, L.** Forenzní psychologie . Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. 431 s. ISBN 80-86473-86-4.
3. **ČÍRTKOVÁ, L.** Policejní psychologie. 2. rozš. vyd. Praha : Portál, 2004. 272 s. ISBN 80-7178-931-3.
4. **JANÍKOVÁ, Barbora, DANĚČKOVÁ, Tereza.** Prevence a adiktologie. 1. vyd. Praha : UK Praha, 2007. 89 s. ISBN 978-80-239-9961-7.
5. **JOSHI, V.** Stres a zdraví. 1. vyd. Praha : Portál, 2007. 156 s. ISBN 978-80-7367-211.
6. **KŘIVOHLAVÝ, Jaro.** Psychologie nemoci. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2002. 198 s. ISBN 80-247-0179-0.
7. **KŘIVOHLAVÝ, Jaroslav.** Psychologie zdraví. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. 279 s. ISBN 80-7178-551-2.
8. **PLHÁKOVÁ, Alena.** Obecná psychologie. Praha : Academia, 2005. 471 s.
9. **ŘÍČAN, Pavel.** Psychologie osobnosti. Praha : Orbis, 1975. Dimenze individuálních rozdílů: Termperament, s. 95-96. ISBN 510-21-852.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Zuzana Pacáková
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

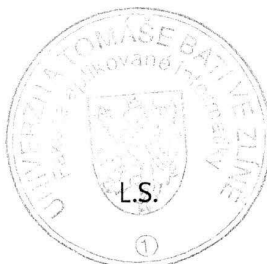
19. února 2010

Termín odevzdání diplomové práce:

7. června 2010

Ve Zlíně dne 19. února 2010

prof. Ing. Vladimír Vašek, CSc.
děkan

doc. RNDr. Vojtěch Křesálek, CSc.
ředitel ústavu

ABSTRAKT

Cílem diplomové práce je seznámení s problematikou fenoménu mnohočetné oběti. Přiblížení nejčastějších druhů napadení a reakce obětí na situace, které jim změnily dosavadní život, a projevíly se bezprostředně po napadení nebo postupem času. Popsání konkrétních případů, které nejčastěji postihnou nás nebo naše okolí. Na závěr práce zpracuji preventivní doporučení a opatření pro řešení této problematiky.

Klíčová slova: oběť, viktimizace, napadení, prevence

ABSTRACT

The aim of my diploma thesis is to outline the issue of multi-victim phenomenon and to describe the most common types of attack, and reactions of victims to situations which have affected their previous lives and caused immediate or long-term after-effects. I also describe particular cases occurring most commonly with ourselves or our surrounding. At the end of my thesis I suggest prevention and solutions related to this issue.

Key words: victim, victimization, attack, prevention

Velice rád bych chtěl poděkovat svému vedoucímu diplomové práce, Mgr. et Mgr. Zuzaně Pacákové, za odborné vedení, rady a věcné připomínky, které mi poskytovala během práce. Dále bych chtěl poděkovat rodině, přítelkyni a blízkým za podporu, které se mi dostávalo během dosavadního studia.

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním diplomové/bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že diplomová/bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk diplomové/bakalářské práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty aplikované informatiky Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji diplomovou/bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – diplomovou/bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování diplomové/bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové/bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem diplomové/bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Ve Zlíně

.....
podpis diplomanta

OBSAH

ÚVOD.....	9
1 SEZNÁMENÍ S PROBLEMATIKOU VIKTIMOLOGIE,VIKTIMIZACE, SEKUNDÁRNÍ VIKTIMIZACE, REVIKTIMIZACE, DOPADU TRESTNÉHO ČINU NA OBĚŤ, POSTTRAUMATICKÉ STRESOVÉ PORUCHY, JEDNÁNÍ S OBĚŤÍ, PREVENCE	10
1.1 VIKTIMOLOGIE - VĚDA O OBĚTECH TRESTNÝCH ČINŮ.....	10
1.2 VIKTIMIZACE A SEKUNDÁRNÍ VIKTIMIZACE	12
1.3 REVIKTIMIZACE.....	19
1.4 DOPAD TRESTNÉHO ČINU NA OBĚŤ	22
1.5 POSTTRAUMATICKÁ STRESOVÁ PORUCHA (PTSP).....	27
1.6 JEDNÁNÍ S OBĚŤÍ	31
1.7 PREVENCE	33
2 VYPRACOVAT LITERÁRNÍ REŠERŠI NA DANÉ TÉMA.....	34
2.1 SEXUÁLNÍ NAPADENÍ A ZNEUŽÍVÁNÍ.....	35
2.2 DOMÁCÍ NÁSILÍ	36
2.3 ŠIKANA.....	39
2.4 PŘEPADENÍ	42
3 KOMPARACE ZÍSKANÝCH TEORIÍ.....	43
4 KAZUISTIKA TÝKAJÍCÍ SE REVIKTIMIZACE OSOB	45
4.1 SEXUÁLNÍ NAPADENÍ A ZNEUŽÍVÁNÍ.....	45
4.2 DOMÁCÍ NÁSILÍ	46
4.3 ŠIKANA.....	48
4.4 PŘEPADENÍ	49
5 POPIS KAZUISTIK.....	51
5.1 SEXUÁLNÍ NAPADENÍ A ZNEUŽÍVÁNÍ.....	51
5.2 DOMÁCÍ NÁSILÍ	53
5.3 ŠIKANA.....	56
5.4 PŘEPADENÍ	58
6 NAVRHNUTÍ PRVENTIVNÍHO DOPORUČENÍ A OPATŘENÍ (PRIMÁRNÍ SEKUNDÁRNÍ A TERCIÁRNÍ) PRO ŘEŠENÍ PROBLEMATIKY FENOMÉNU MNOHOČETNÉ OBĚTI.....	60
7 OSOBNÍ STANOVISKO K PROBLEMATICE.....	64
ZÁVĚR	66
CONCLUSION	68

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	70
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	72

ÚVOD

Vzhledem k narůstající problematice znovu opakujícího se násilí je důležité se věnovat pachatelům trestných činů, ale i obětem, které zažily fyzický a psychický šok. Pachatele většinou postihne trest podle právních předpisů a po vykonání trestu se vrátí do všedního života, ať už napravený nebo ne. Pachatele obvykle netrápí svědomí, protože své jednání měl v úmyslu a ani si neuvědomí, jaké silné emociální následky zanechá na oběti. U každé oběti se tyto následky projeví jinak a v jiných časových intervalech. Pokud se oběť rozhodne svěřit se svým trápením a časový interval od napadení je moc dlouhý, tak výkonné orgány ve vyšetřování nemají takovou úspěšnost jako při nahlášení ihned po napadení. Existuje více typů obětí ty, které zažívají přepadení každodenně nebo jen několikrát za celý život. Oběti napadení často přemýšlí o tom, co se jim přihodilo a jestli mají podat trestní oznámení na pachatele. Takto se děje hlavně u případů napadení od osoby blízké nebo rodinného příslušníka, nejčastěji u domácího násilí, sexuálního zneužívání. Většina takovýchto činů bývá nevyřešena, protože oběti nepromluví o trestném činu spáchané na její osobě.

Mnozí z nás se již s takovým problémem setkali, ať už sami nebo to postihlo někoho v jeho okolí a málokdo ví, jak správně postupovat s obětí.

V práci se budu zabývat nejčastějšími příklady opětovného napadení, jejich srovnáním a popisem. Dále pak strukturovaným návrhem preventivních opatření.

Domnívám se, že tato práce by se mohla stát předmětem k zamyšlení a snad dopomůže lidem k zjištění nových faktů a tím jim usnadní i řešení některých situací, které nám život přichystal.

Práci jsem konstruoval na několik kapitol. Na začátku je všeobecné seznámení s problematikou, následuje vyhledání a porovnání informací na dané téma a případy, které se staly. Dále preventivní opatření, které by mohlo pomoci lidem v řešení takovýchto situací a na závěr mé stanovisko na dané téma.

Nikdo si nikdy nemůže být jist, jestli ho to potká dnes, zítra nebo nikdy. A tak je lepší být připraven...

1 SEZNÁMENÍ S PROBLEMATIKOU

VIKTIMOLOGIE,VIKTIMIZACE, SEKUNDÁRNÍ

VIKTIMIZACE, REVIKTIMIZACE, DOPADU TRESTNÉHO

ČINU NA OBĚŤ, POSTTRAUMATICKÉ STRESOVÉ PORUCHY,

JEDNÁNÍ S OBĚTÍ, PREVENCE

1.1 Viktimologie - věda o obětech trestných činů

Viktimologie je relativně novou vědní disciplínou, která vznikla v druhé polovině dvacátého století. O vše se zapříčinil Israel Drapkin, který se domníval, že obětem trestných činů není kladena příslušná pozornost, zatímco kriminologové se věnovali hlavně pachatelům a zločinu.

Viktimologie se zabývá rolí oběti v motivaci pachatele a podílení se její osoby na průběhu celé situace. Není snaha oprostít pachatele od viny, ale vědeckým způsobem zjistit, jak se účinně vyhnout roli oběti, a jak lze preventivními opatřeními snížit riziko ohrožení. Nelze přehlédnout, že v průběhu vývoje společnosti ztrácela oběť své původní přirozené postavení aktivního prvku v uplatňování spravedlnosti do té míry, že se nakonec ocitla téměř na vedlejší koleji. V předfeudální a raně feudální době to byla právě oběť, která stíhala, zatýkala, soudila a často i trestala zločince. Pouze vymezený okruh zločinců spadal do úřední kompetence. Postupem času v rámci zachování obecního míru se začal uplatňovat feudál a jím pověřený vykonavatelé moci. Práva obžalovaných jsou postupem doby přesně upravena a garantována, ale u ochrany svědků jsou stále opomíjena. Prakticky až ve třicátých letech 20. století se začínají objevovat kritické názory na zajištění práv obětí trestných činů a jednání s nimi v době po spáchání trestného činu, a to jak z hlediska právních, tak i psychologických souvislostí. Právníci, psychologové, kriminologové a další odborníci spojují své úsilí a pod názvem viktimologie uvádějí v život novou oblast odborného zkoumání, která si klade mimo jiné za cíl dosáhnout faktické změny ve prospěch obětí trestných činů.

Ke konkrétním výstupům v tomto ohledu patří např. zákony o ochraně obětí a svědků či zákony o odškodnění obětí trestných činů, které byly přijaty v České Republice platí od 1. 1. 1998 zákon o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestného činu. Značný badatelský

zájem se soustřeďuje na poznání viktimgenních situací. Jsou místa a časové okamžiky, se kterými je spojeno velké riziko ohrožení. Jestliže se těmto místům a časovým okamžikům nevyhýbáme, zvyšujeme pravděpodobnost, že se staneme oběti určitých trestných činů. Zdá se, že všechna světová velkoměsta jsou podle tohoto hlediska výrazným způsobem strukturována. Lze je členit na tzv. specifické viktimgenní zóny např. pro loupeže, vloupání, znásilnění, drogovou kriminalitu, vražedné útoky apod. Obecně se zdá, že pro viktimgenní lokality jsou příznačné mimo jiné následující momenty:

- leží v blízkosti velkých aglomerací s levnými obecními byty, ve kterých bydlí velké množství svobodných, nezaměstnaných mužů ve věku nad 15 let,
- jsou spojeny hustou sítí veřejných dopravních prostředků anebo jsou těmito prostředky snadno dostupné,
- nejsou protkány sousedskými vztahy a vazbami,
- jsou sociálně nepřehledné, nelze snadno rozpoznat domácí lidi od vetřelců a cizinců,

v pravidelném rytmu jsou opouštěny svými uživateli (přes den lokality bydlení a večer administrativní a správní lokality). Výsledky empirických výzkumů nasvědčují tomu, že výskyt kriminality se soustřeďuje do městských částí s typickou levnou výstavbou (mnohopodlažní domy s několika výtahy a bludištěm prázdných dlouhých chodeb), kde žijí sociálně slabé rodiny s mnoha dětmi. Kriminalisté poukazují na to, že právě z těchto rodin pochází nemalá část pachatelů a současně i obětí. Kriminalita, které se tito pachatelé dopouštějí, se v mnohém podobá profesím, které jinak vykonávají. Míní se tím okolnost, že pachatelé, kteří nemají žádnou odbornou kvalifikaci a jejichž chování je zaměřeno na bezprostřední uspokojování potřeb, si neosvojují náročnější kriminální techniky jako kvalifikovaní pachatelé násilné či majetkové trestné činnosti. Využijí každé příležitosti, prosazují se primitivním, hrubým, až brutálním násilím, které neváhají použít ani proti vlastním sousedům. V rámci psychologického přístupu se běžně rozlišují tři skupiny viktimgenních faktorů:

- sociální (tj. profese, sociální vrstva, pozice v rodině, jako např. nejstarší a nejmladší dítě, styl rodinné výchovy, sociální patologie v rodině apod.),
- osobnostní (tj. konstelace osobnostních vlastností, která činí jedince náchylným pro roli oběti, nikoli však univerzálně, nýbrž pro konkrétní typ deliktů, např. podvodu, znásilnění apod.),

- chování jedince (tj. rizikové chování, např. vyhledávání viktimgenních lokalit, provokující jednání). [1]

1.2 Viktimizace a sekundární viktimizace

Viktimizace je proces poškozování a způsobování újmy, čímž se fakticky z jedince stává oběť určitého trestného činu. Jde o děj, který je složitější, než by se na první pohled mohlo zdát. Viktimizace začíná, ale zpravidla nekončí vlastním útokem na oběť. Výzkumy naznačují, že z psychologického hlediska je újma způsobená trestným činem pouze úvodním dějem, na který navazují další zraňující události. Jinak řečeno, proces viktimizace má svou dynamiku, která překračuje bezprostřední a přímé důsledky spáchaného trestného činu.

Běžně se rozlišují dvě fáze viktimizace:

- primární (újma způsobená pachatelem a vznikající jako přímý, bezprostřední důsledek trestného činu),
- sekundární (újma vznikající v důsledku reakcí formálních instancí sociální kontroly nebo neformálního sociálního okolí, např. druhotné psychické poškozování oběti tím, jak na událost reaguje nejbližší okolí, nebo traumatizující projednávání věci před soudem apod.). Zdrojem sekundární viktimizace může být samozřejmě i nevhodné jednání policistů (necitlivý a netaktní přístup, nevhodná komunikace, nesrozumitelné vysvětlení dalšího průběhu vyšetřování). Platí jednoduchá zásada, že všichni, kdo přichází do kontaktu s poškozeným v důsledku své profese, musí mít vždy na zřeteli, že oběť trestný čin nespáchala.

V souvislosti s psychologickým zkoumáním problému, jak se jedinec vyrovnává s prožitou kritickou událostí a vlastní vzniklou újmou, se zavádí ještě třetí fáze, tj. terciární viktimizace. Jako terciární viktimizace se označuje stav, kdy jedinec není schopen se přiměřeně vyrovnat s traumatickou zkušeností, přestože z objektivního hlediska došlo k nápravě a odškodnění. Psychicky se zcela zásadně mění, dochází k nalomení původní životní cesty, např. není schopen navázat na původní pracovní kariéru, mění výrazně životní styl atd. Pozadí terciární viktimizace je třeba hledat ve zvláštnostech osobnostního založení oběti.

V návaznosti na primární a sekundární viktimizaci se rozlišují tzv. primární a sekundární rány. Pomocí těchto pojmů lze srozumitelně a názorně objasnit, v čem se liší první a druhá fáze viktimizace a co je jejich psychologickou podstatou.

Primární rány vznikají pochopitelně v průběhu primární viktimizace a jsou trojího druhu:

- fyzická újma (tj. narušení fyzické integrity počínaje lehčími zraněními a konče těžkým ublížením na zdraví či usmrcením),
- finanční újma (poškození či ztráta majetku, ale též ušlý zisk či náklady na uzdravení),
- emocionální újma.

Emocionální rány jsou těžko objektivně postižitelné, protože se odvíjí v prožívání oběti a souvisejí s jejím osobnostním založením neboli individualitou. Mohou být značně ničivé a obtížně odstranitelné, mohou mít rozmanitou podobu (např. nespavost, úzkostné stavy, fobie, plačtivost, snížená pracovní výkonnost apod.). Emocionální rány nefungují vždy podle jednoduchých racionálních hledisek. Hlubokou emocionální (psychickou) újmu registrujeme běžně i v případech, kdy oběť neutrpěla tělesná zranění ani finanční ztráty, jako je tomu například u přepadených zaměstnanců bankovních poboček. Přestože při loupežném přepadení vyvázli bez zranění a bez osobní materiální ztráty, potýkají se dlouhou dobu s různými psychickými problémy. Totéž dokládají i aktuální výzkumy vloupání do bytu. Poškození nejsou zasaženi rozsahem materiálních ztrát. To, co subjektivně prožívají jako nejhorší okolnost vloupání do bytu je ztráta pocitu bezpečí. Těžko se vyrovnávají s faktem, že někdo cizí jim slídlil po bytě, a dokonce pronikl i do osobních věcí. Je-li na místě „spoušť“, je-li vysypán i obsah zásuvek, bývá pocit narušení vlastní intimity (soukromí) výraznější.

Sekundární rány jsou výlučně psychologického rázu a dochází k nim v průběhu sekundární viktimizace. Ačkoliv jim z právního pohledu chybí výraznější materiální znaky, má se v současnosti zato, že mohou zraňovat krutějším způsobem než rány primární. Nejčastěji se uvádí, že sekundární rány jsou tvořeny následující trojicí pocitů (citů):

- Pocit nespravedlnosti

Mnoho okolností v průběhu vyšetřování a soudního projednávání věci může oběť trápit a vyvolávat v ní pocit nespravedlnosti, např. nedostatek informací, opožděné či odkládané soudní jednání, vyšetřování pachatele na svobodě, shovívavé tresty nebo podmíněné

odsouzení, ale především je to nedostatečná ochrana procesní role svědka (poškozeného) v přípravném řízení i před soudem a dále ochrana společenských práv oběti. Pocit nespravedlnosti pramení také z faktu, že zájem o oběť se omezuje pouze na získání informací důležitých pro objasnění případu. Poté je poškozený odkázán sám na sebe a své sociální okolí, neboť chybí oficiální instituce zajišťující reintegraci poškozeného zpět do normálního života. Teprve v posledním desetiletí vzniká v řadě zemi sítí sociálních služeb, speciálně určená pro zajišťování péče o oběti trestných činů. Ukazuje se, že dobré zacházení s oběťmi trestných činů (tj. státem oficiálně deklarovaný zájem o osudy obětí trestných činů a vznik odpovídajících služeb) eliminuje pocity nespravedlnosti, ačkoli v trestání pachatelů tímto zůstává nedotčeno.

- Pocit nedůstojnosti

Oběti často strádají pocitem ponížení a ztráty lidské důstojnosti. Může se jednat o důsledek necitlivé vedeného výslechu nebo senzace chtivého přístupu masových médií. Pocit ponížení může rovněž posilovat nevhodná reakce blízkého okolí. Empirické výzkumy opakovaně potvrdily všeobecnou tendenci většiny lidí vyhýbat se kontaktům s poškozenými a oběťmi trestných činů. Tato tendence je spojena s implicitní laickou teorií o tom, že oběť nese nějakým způsobem vinu na tom, co se jí přihodilo, např. nebyla dostatečně opatrná, byla příliš nápadná svým způsobem života apod. Tento stereotyp o podílu na trestném činu má svoji psychologickou funkci. Umožňuje totiž utišit svědomí lidí kolem. Jestliže oběť může alespoň částečně a třeba i nepřímo za to, co se přihodilo, nemusí se „slušný“ člověk trápit soucitem s ní a prožívat bolest ze ztráty a újmy, která oběť postihla. Navíc si může uchránit iluzi, že svět je celkem spravedlivé místo a „špatné věci se stávají pouze špatným lidem“.

- Pocit izolace

Navazuje na uvedený mýtus o spolu podílu oběti na její viktimizaci. Pocit izolace je prožitkovým důsledkem změn, které prodělávají vztahy v bezprostředním sociálním okolí, v rodině, na pracovišti, v místě bydliště apod. Dosavadní postoj lidí k jedincům, kteří se stali obětí trestného činu, se často mění, kontakty řídno, z chování se vytrácí přirozenost a stává se strojená. Bývá patrná tendence se kontaktům s obětí spíše vyhýbat. Někdy i proto, že nevíme, jak se k oběti správně chovat. Postižený tyto změny citlivě registruje a trpí pocity izolace a osamění.

V konečném efektu se poškozený jedinec utvrzuje v dojmu, že jej kritická událost bytostně změnila, že je jiný, než býval dříve. Prožívá vnitřní psychickou dezintegraci, která zpětně vyvolává nepříjemné pocity v těch, kteří jsou s postiženým v kontaktu a snaží se mu pomoci.

Z psychologického pohledu je jádrem viktimizace proces vyrovnávání se s újmou. Bezprostřední prožívání újmy představuje aktuální reakci jedince na primární viktimizaci. Je pochopitelné, že duševní vyrovnávání se s náhlou negativní událostí má individuálně různý průběh. Přesto lze poukázat na určité obecné příznaky, které se u různých lidí zabarvují různou intenzitou, prudkostí, délkou trvání atd.

Dále popíšeme psychologický dopad zločinu na oběť. Je však třeba připomenout, že následující poznatky platí nejen pro oběti trestných činů. Obdobně probíhá i psychické zpracování jiných traumatických událostí, např. dopravních nehod či různých katastrof. Obecně vzato představuje viktimizace silně stresující událost, která je nenadálá, neočekávaná, svévolná a nepředvídatelná.

Vyznačuje se:

- je prakticky nemožné se na ní dopředu připravit,
- je nesmírně obtížné se s ní rozumově vypořádat (tj. odpovědět si na otázku, proč incident potkal zrovna nás),
- bývá často téměř nemožné se jí vlastním přičiněním vyhnout.

Všechny uvedené znaky ve svém souhrnu způsobují, že viktimizace je prožívána poškozeným či obětí jako krize, která ohrožuje jádro osobnosti, tj. vlastní já. Dominuje pocit zaskočení, nepříjemného překvapení. Typická bývá proto reakce: Proč zrovna já? V prožívání oběti se obvykle setkáváme s příznaky, které signalizují emocionální újmu. Někteří psychologové zavádějí v této souvislosti výraz „neviditelné rány“, vznikající jako důsledek kriminálního útoku. Do výčtu těchto neviditelných ran patří především následující psychologické skutečnosti:

1) Pocit zneuctění či stigmatizace

Oběti tento pocit vyjadřují např. tím, že se jim svět protíví, že ztratily svou vnitřní duševní rovnováhu nebo, že zmizelo jejich přesvědčení, že jsou ve srovnání s ostatními v pořádku.

2) Ztráta pocitu důvěry

Schopnost přiměřeně důvěřovat sobě a svému okolí je důležitým znakem každého duševně vyrovnaného člověka. K normálnímu životu potřebujeme do určité míry důvěřovat svým přátelům, známým, ale i neznámým lidem. Žijeme s tím, že náš svět je v podstatě uspořádaný, relativně bezpečný a konec konců předvídatelný. Všechny tyto přirozené předpoklady jsou prožitkem kriminálního útoku silně otřeseny. Pocit důvěry bývá ochromen a svět a lidé v něm se začínají jevit jako nepředvídatelní, nesrozumitelní a schopni bezdůvodné škodit. Oběť se cítí bezbranná a vydaná ostatním na pospas.

3) Ztráta pocitu autonomie (kontroly)

Zdravý člověk má pocit, že rozhoduje o svém jednání, že může volit mezi různými způsoby chování a jejich důsledky. Počítáme s tím, že jsme schopni kontrolovat většinu životních situací a vlastní aktivitou můžeme překonávat vnější nepříznivé okolnosti. Oběť zpravidla o tyto jistoty přichází. Pocit vlastní autonomie je narušen. Cítí se slabá, bezmocná a rozčarovaná. Dosavadní náhled na sebe a na okolí se rozpadá, obranné mechanismy, které udržují duševní stabilitu, jsou prolomeny.

Prožívání újmy má svou dynamiku. V závislosti na tom, jaký obraz skýtá chování a prožívání jedince poté, co se stal obětí trestného činu se rozlišují určité etapy či fáze vyrovnávání se s krizí.

Zpravidla prochází prožívání újmy třemi fázemi:

- 1) fáze nárazu neboli šoku,
- 2) fáze hojení (nastupující, předběžné adaptace),
- 3) fáze zhojení (konečné adaptace).

ad 1) Fáze nárazu neboli šoku

Bývá rovněž označována jako fáze nárazu. Nastává bezprostředně po kriminálním útoku. Jedinec je zaskočen kritickou událostí, dynamika prožívání odpovídá stresovým reakcím, jak je popisuje psychologie stresu. V prvních okamžicích lze chování a prožívání oběti popsat jako „zduhnutí úlekem“. Zduhnutí je vystřídáno dezorganizací. Poškozený se cítí a jedná zmateně. Nemůže a nechce uvěřit tomu, co se odehrálo. Uplatňují se obranné mechanismy, zejména popření („to není skutečnost, to se nám pouze zdá, za chvíli se ukáže, že šlo o hrozný sen“) nebo regrese (poškozený produkuje způsoby chování odpovídající výrazně mladšímu věku). Někdy bývá nápadná jeho netečnost.

Celková psychická dezorganizace se projevuje neschopností se srozumitelně vyjadřovat, souvisle mluvit a racionálně uvažovat. Přirozené jsou rovněž poruchy fungování paměti, zejména procesu vybavování. Délka této fáze je individuálně odlišná, od několika hodin až po delší časový úsek v rozpětí několika dnů. Akutní krizové reakce mohou obvykle trvat do 36 hodin od spouštěcí události.

Ve fázi šoku se s obětí setkávají především policisté přijímající oznámení, kriminalisté, vyšetřovatel na místě činu. Jsou povinni využívat poznatky o dopadu trestného činu na oběť pro správné zacházení s nimi. Ve fázi šoku se vyskytují dva hlavní vzorce chování:

- expresivní chování,
- kontrolované chování.

Oba druhy chování jsou plnohodnotné, tj. signalizují vážný otřes oběti. Při expresivním chování jsou rozjitřené, silné a často i protichůdné vnitřní emoce jako strach, vztek, zoufalství atd. ventilovány navenek. Na první pohled je i laikovi zřejmé, že je jedinec otřesen tím, co se přihodilo. Při kontrolovaném chování chybí vnější výraz. Oběť působí navenek strnule, strojeně, jakoby chladně. Nepoučený laik by se dokonce mohl mylně domnívat, že oběti se událost nedotkla, či že líčená událost je smyšlená.

ad 2) Fáze hojení

Oběť se začíná s událostí postupně vyrovnávat. Zpracovává prožité trauma a začleňuje je do své osobní historie. Zpravidla kolísá mezi dvěma polohami, které se střídají v čase. Pro první polohu je příznačné, že se postižený jedinec k traumatické události prožitkově navrácí. Hovoří o ni, konfrontuje své pocity v komunikaci s ostatními z blízkého okolí, znovu je zaplavován silnými emocemi smutku či zloby, strachu, odporu i pocity viny. Druhá poloha je psychologicky opačná. Oběť odmítá o traumatu hovořit a snaží se popřít své přirozené pocity, stahuje se do sebe.

Touto dynamikou se vysvětlují časté výkyvy v náladách a chování poškozených a obětí. Náhlá vzednutí i náhlá utišení emocí jsou v této fázi průkazem přirozeně postupující adaptace na prožitou krizi. Jedinec se postupně smiřuje s vzniklou situací, pochopení a racionální zpracování situace postupně zatlačuje původní pocity zoufalství a smutku, přivyknutí novým okolnostem a prožitkově zpracování krize však není stabilní, časté bývají kratší či delší úseky dekompenzace, ve kterých dochází k revokaci původních stavů a prožitků jako pláč, bezradnost ztráta životní perspektivy apod. Délka trvání této fáze je

opět individuálně odlišná. Souvisí rovněž s hrubostí utržených ran a rozsahem újmy. U obětí závažných trestných činů může trvat poměrně dlouho, třeba i jeden rok.

Dnes jsou k dispozici detailní poznatky zejména k tzv. traumatu ze znásilnění a k traumatu ze sexuálního zneužívání v dětství. Jsou známy jednotlivé kroky, kterými prochází proces zhojení. Využívají se při odborné psychologické péči o tyto oběti. Je s nimi seznamováno i blízké okolí poškozeného, aby dovedlo správně reagovat například na etapu popírání („nic se nestalo, to zvládnou sám, pomoc nepotřebuji“) či etapu deprese nebo sebeobviňování.

ad 3) Fáze zhojení (konečné adaptace)

Jedinec v jejím průběhu dospívá ke konečnému zpracování prožitého traumatu, vzpomínky ztrácejí bezprostřední emocionální náboj, jsou integrovány do kontinua prožívání, jedinec si zvolil individuální způsob náhledu na prožitou újmu. Dosti často se setkáváme s tím, že jedinec nejdříve rezignuje, je netečný, lhostejný a bagatelizuje vzniklou újmu. Záleží na mnoha okolnostech, zda vůbec a v jakém časovém úseku dospívá oběť ke konečnému zpracování trýznivé minulosti a navrácí se opět plnohodnotně do pracovního i osobního života. Podstatou této fáze je psychická reorganizace oběti. To prakticky znamená, že narušená, otřesená, fragmentalizovaná neboli dezintegrovaná osobnost obětí se znovu integruje.

Totéž lze vyjádřit laickým výrazem „člověk se znovu sbírá. V prožívání jedince již nejsou veškeré city vázány na kritický incident. Jedinec začíná disponovat volnou emocionální energií, kterou může investovat do nových prožitků. Je však třeba poznamenat, že oběť nezapomíná zcela na prožité trauma. Ve zpracované podobě zůstává trvalou součástí její osobnosti, neboť sebe pojetí, struktura životních jistot a hodnot jsou pozměněny.

Zkoumání psychologie oběti není samoučelnou teoretickou záležitostí. Zmiňoval jsem se již o výstupech do oblasti prevence. Získané poznatky současně slouží dalším praktickým účelům. Cenné informace přináší výzkum oběti i pro oblast objasňování a vyšetřování trestné činnosti.

Další oblastí aplikace je odborná psychologická péče o oběti. Ukazuje se totiž, že akceptace prožité krizové situace může být subjektivně natolik obtížná, že postižený jedinec se neobejde bez odborné psychologické a eventuálně psychiatrické péče. [2]

1.3 Reviktimizace

Reviktimizace znamená totéž co opakovaná viktimizace. Opakovaná viktimizace je zásadním problémem zejména u následujících druhů kriminality:

- loupeže (jak loupeže do komerčních objektů, tak vloupání do bytů a na ulicích),
- domácí násilí,
- školní násilí (šikana),
- sexuální delikty,
- stalking.

Opakovaná viktimizace osob označuje skutečnost, že se určitý jedinec stane znovu obětí trestného činu. První a druhá viktimizace mohou pocházet z různých, ale i stejných druhů trestných činů. Interval mezi první, iniciální, a druhou, následnou viktimizací nepřesáhne lhůtu půl až jednoho roku. Zvláštní význam má zřejmě problém reviktimizace u oběti násilí.

K hlavním charakteristikám opakované viktimizace patří:

- viktimizace je nejlepším prediktorem další viktimizace,
- riziko opakované viktimizace je vysoké v době těsně po činu u osob a v době po odstranění následků u objektů,
- ochota oznámit trestný čin klesá s každou další viktimizací,
- důvěra v policii klesá s každou další viktimizací,
- s každou další viktimizací roste pravděpodobnost vzniku psychických obtíží.

Smířit se po lidské stránce s tímto objevem není snadné. Mohli bychom totiž předpokládat i opačnou souvislost. Například, že se oběť stane vnímavější k signálům nebezpečí. Poučí se z prvního setkání a bude kontrolovat své chování tak, aby eliminovala rizika ohrožení své osoby. Způsobem vysvětlování psychologického pozadí u jevu opakované, mnohočetné oběti je model tzv. kariéry oběti.

Koncepce kariéry oběti překračuje horizont obecně pojatých viktimogenních faktorů. Začíná u pachatelů. Je totiž založena na předpokladu, že pachatelé se v drtivé většině chovají racionálně. Alespoň v hrubých obrysech mají určitý záměr neboli plán, kalkulují

rizika a především si vybírají vhodnou situaci a oběť. Pro akci se rozhodnou až v momentu, kdy věří, že budou úspěšní a získají rychle kontrolu nad děním. Důležitou roli proto hrají signály, které oběť vysílá do svého okolí. Lákavá je především snadno zranitelná oběť. Zranitelností oběti se rozumí všechny charakteristiky, které posilují záměr pachatele přejít k akci. Předběžné výsledky ukazují, že možným klíčem k odhadování zranitelnosti je celkový vnější výraz životního elánu a sociální kompetence. Vysílá-li osoba do svého okolí četné signály slabosti, neopatrnosti a snížené energie, přitahuje na sebe pozornost potencionálních útočníků. Dotazovaní pachatelé znásilnění například uváděli, že si nakonec zvolili oběť, která na ně působila jako nesamostatná, pasivní, málo sebejistá a pomalá. Také pachatelům vloupání nestačil holý fakt, že vyhlédnutá oběť žije sama, musela se jim jevit jako důvěřivá, slabá a snadno překonatelná. Tím teprve vzniklo přesvědčení, že si mohou „troufnout“, což vnímali jako poslední stimul ve svém motivačním řetězci.

Zranitelnost hraje hlavní roli i při vysvětlování jevu mnohočetných obětí. Zranitelnost jedince není neměnnou veličinou, rezistentní vůči vnějším vlivům. Kolísá a reaguje především na traumatické zážitky.

Silné traumatické zážitky ji dokonce mohou vyprodukovat i u dříve pevné, silné osobnosti. Trestný čin může na určitou dobu zranitelnost jedince prudce zvýšit. Dříve, než se oběť stačí z prvního otřesu vzpamatovat, stává se snadnou kořistí pro další útočníky.

Psychologickým základem kariéry oběti může být naučená bezmocnost (pocit vlastní slabosti), kdy víra ve vlastní schopnosti je silně narušena a mizí pocit životní síly. Typickým důsledkem jsou pak submisivní a pasivní vzorce chování. Poškozená osoba se aktuálně potýká s rolí oběti, a tím paradoxně sama sebe zatěžuje vyšší rizikovostí. Čím hůře poškodil první trestný čin po psychické stránce oběť, tím vyšší je získaná zranitelnost, a tím vyšší je pravděpodobnost reviktimizace.

Nastoupení na dráhu či „kariéru“ oběti lze chápat jako nejzávažnější možný důsledek iniciálního trestného činu. Jde o určitou tendenci, v konkrétním případě k ní může, ale také nemusí dojít. Značné riziko reviktimizace vzniká např. u domácího násilí či týrání a sexuální zneužívání, u oběti všech podob násilí a u obětí sexuálních deliktů. Předpokládá se, že právě u těchto obětí nestačí pouze laická podpora okolí či aktivity svépomocné skupiny.

Všechny dále zmiňované body jsou vlastně konkrétnějšími postupy, jak docílit změny postoje osoby poškozené násilným trestným činem, je učiněn rozhodující krok k jejímu návratu do plnohodnotného života.

- Problémově orientovaná terapie

Účinná péče o oběti násilí musí být zaměřena přímo na jejich kontakt s násilím, tj. na to, co prožily. Jako nevhodné se proto jeví hlubinné terapie a terapeutické systémy, orientované na previktimní osobnost (dětství, vztah k rodičům atd. jsou při krizové intervenci a práci s oběťmi kriminálního násilí nedůležitá témata). Již v prvním kontaktu s obětí násilí je vhodné se zaměřit přímo na kritické momenty zločinu a použít techniku „vyprávění svého příběhu“.

- Restaurování pocitu kontroly

Účinná pomoc musí směřovat k obnovení víry ve vlastní schopnosti a k obnovení důvěry ve vlastní moc ovlivňovat v určité míře situace, do kterých se v životě dostáváme. Právě tento pocit kontroly je klíčovým bodem viktimologické intervence. K jeho obnově nejlépe vede interview o myšlenkách a pocitech, které oběť zažívala v průběhu „interakce“ s pachatelem. Téměř vždy umožňuje jejich rozklíčování normalizovat aktuální problémy oběti a nalézt takové momenty, které lze využít pro obnovu iluzí o vlastní potenci. Takovým momentem může být například i fakt, že se oběť intuitivně stavěla jako mrtvá a tím si zachránila život.

Pocit kontroly lze podporovat i informacemi o bezpečném chování v krizových situacích a zvyšováním vnímavosti na signály ohrožení.

- Terapie zjevných následků traumatu

Účinná viktimologická intervence se musí zabývat skutečnými, zjevnými problémy oběti násilí. Jejich léčba ovšem vyžaduje specifické postupy. Jako ilustraci lze uvést jeden z typických problémů obětí násilí - tzv. symptomy „vyhýbání se“ (escape syndrom).

Jde o tendenci vyhýbat se podnětům, místům a situacím, které připomínají trestný čin. Oběť například ukončí pracovní poměr, aby nemusela pobývat na pracovišti, kde byla přepadena. Tím ale naopak udržuje svůj strach v chodu, protože se zbavuje možnosti, jak se ho opět odnaučit. Produktivní a léčebná je v tomto ohledu specifická technika návratu do kritických událostí. Koncepce kariéry oběti přináší do současné forenzní psychologie

nové náměty. Otevírá totiž prostor pro nové argumenty do diskuse o důsledcích traumatizujících zážitků. Psychologové se zatím více zajímali o to, jak silné trauma může z člověka učinit zločince. Pod vlivem čerstvých poznatků o mnohočetných obětech domácího násilí, znásilnění, zneužívání a dalších kriminálních činů se nabízí i jiné výzkumné problémy: Kdy jsou traumatické zážitky spíše kriminogenní, nebo spíše viktimgenní. Jaké okolnosti či faktory rozhodují o tom, která koncepce se reálně uplatní. [3]

1.4 Dopad trestného činu na oběť

Podle expertních odhadů bude počet osob majících osobní zkušenost s rolí oběti trestného činu narůstat. Poznamenává tato nepříjemná zkušenost vážným způsobem člověka, anebo je úvodní příběh spíše výjimkou? Zatím je trestný čin spíše důvodem k tomu, abychom věnovali intenzivní odbornou pozornost jeho pachateli už proto, aby v budoucnu upustil od svého kriminálního konání. Musíme vážně uvažovat o programech reintegrace do normálního života nejen pro pachatele, ale i pro oběti alespoň některých druhů trestných činů.

Dopad trestného činu na oběť je hlavním klíčem k odpovědi na položené otázky. Výzkum právě tohoto problému se v poslední době těší intenzivnímu zájmu. Dopad trestného činu na oběť směřuje k primární viktimizaci a jejím následkům na kvalitu dalšího života oběti. Z předvědecké zkušenosti je známo, že následky mimochodem stejně jako bezprostřední reakce oběti trestného činu jsou rozmanité a často také velmi překvapivé pro okolí. V živých případech se vyskytují veškeré představitelné varianty: od intenzivních následků, zřetelně patrných i laickému okolí, až po absenci byť sebedrobnějších pozorovatelných změn v individuálním výrazovém vzorci poškozené osoby. Vědecké zkoumání toho, jak se kriminální čin promítá do chování a prožívání oběti v krátkodobé i dlouhodobé perspektivě, je v současné době orientováno především na popis a klasifikaci vyskytujících se jevů. Přitom se prosazuje tendence maximálně detailně popsat specifické důsledky konkrétních druhů trestných činů na oběť. Tomu odpovídají i nově zaváděné pojmy jako například „syndrom sexuálně zneužitého dítěte“, trauma znásilnění, syndrom týrané ženy apod..

Hlavní problém však zůstává. Na čem závisí síla, nebo chceme-li ničivost dopadu trestného činu na oběť. Jak vysvětlíme, že přibližně stejný kriminální útok v jednom případě vedl

k ochromení způsobilosti oběti vrátit se do všedního života, zatímco v druhém případě proběhla tzv. dynamika prožívání újmy učebnicovým způsobem, tedy končila fází „zhojení“.

Dopad trestného činu na oběť závisí na třech skupinách faktorů. Jsou to previktimní faktory (např. osobnost, aktuální životní situace), dále parametry a okolnosti především primární viktimizace a postviktimní události. Za vůbec nejdůležitější prediktory dopadu trestného činu na oběť jsou považovány:

- previktimní osobnost,
- okolnosti trestného činu,
- reakce nejbližšího okolí.

Previktimní osobnost

Na obecné úrovni jde o celkem triviální, neobjevné konstatování. Osobnostní založení jedince vždy určuje subjektivní význam (závažnost) všech prožívaných situací. Konkrétní viktimologické poznatky jsou však již zajímavější a v mnohém vyvracejí hypotézy selského rozumu. Ilustrativně zmíním dva zkoumané osobnostní aspekty: iluzi kontroly a deklarovaný cynismus.

- Iluze kontroly

Zvýšená pravděpodobnost devastujících a přetrvávajících následků trestného činu se vyskytuje u těch jedinců, kteří se vyznačují zvláště zbytnělou iluzí kontroly. Domnívají se, že mají svůj život zcela pod kontrolou, a že jsou připraveni obstát v každé situaci. Podle některých autorů trpí proto tzv. „univerzálním pocitem nezranitelnosti“. Pěstují si vnitřní mentální postoj „mně se to nemůže stát“. Zřejmě právě proto bývají pak faktem trestného činu hluboce psychicky zasaženi, jeho zpracování totiž vyžaduje rekonstrukci nosných kognitivních map. Rozsah faktické primární újmy přitom není určující. I při relativně malé újmě (např. vzniklé vloupáním do bytu) se u nich projevují výrazné následky (neschopnost odpoutat se myšlenkově od činu, neproduktivní investování psychické energie do neřešitelných otázek typu „proč právě já“, paranoidní vnímání bagatelních, neškodných situací atd.).

- Deklarovaný, nepravý cynismus

Deklarovaným cynismem se míní okázalá a předstíraná lhostejnost k emocionálně nabitým podnětům a situacím, které obvykle u každého jedince spouští silné citové pohnutí. Zdá se, že jedinci, kteří se obávají projevit své autentické pocity, a stylizují se do role psychicky robustních siláků, které nic nevyvede z duševní rovnováhy se hůře vyrovnávají s vlastní viktimizací. Prudké a přetrvávající následky trestného činu u těchto osob pak bývají pro okolí velkým překvapením. Ze suveréna, kterého okolí znalo, se stává labilní poraněná bytost s málo předvídatelnými projevy chování.

Okolnosti trestného činu

Výzkumy, ale i zkušenosti z péče o oběti naznačují, že klíčovou roli pro výsledný dopad trestného činu mají konec konců emocionální rány. Současně se zdá, že neodpovídají vždy očekáváním logického úsudku, alespoň v tom, jak souvisí s fyzickým zraněním či materiální újmou.

Například u obětí násilného přepadení se emocionální újma neřídí závažností fyzického zranění. I lehké ublížení na zdraví může spustit silné psychické problémy. Z krizové intervence je rovněž znám jev, že z účastníků nebezpečné situace emocionálně více strádají ty osoby, které vyvázly bez fyzického zranění a „pouze“ přihlížely utrpení druhých.

Rovněž výzkumy oběti vloupání do bytu naznačují, že konečný dopad trestného činu na oběť nekopíruje rozsah materiální újmy. Spíše než na velikosti majetkových ztrát záleží na jiných okolnostech činu, například zda byly odcizeny předměty, které měly pro majitele vysokou psychologickou hodnotu. Za největší problém považuje mnoho obětí vloupání svůj vnitřní pocit, že někdo neznámý svévolně vnikl do privátní osobní zóny a slídlil v prostorech, které osoba doposud považovala za místo svého absolutního bezpečí. Malou, až nepatrnou emocionální újmu pak registrujeme v takových případech, kdy pachatelé vloupání šli pouze „po povrchu“, z ohledání místa je zřejmé, že se například nedotknuli zásuvek.

U trestných činů obsahujících kontaktní, fyzické násilí anebo hrozbu násilím se uplatňují i dějové charakteristiky činu. Jak se trestný čin odehrál a k čemu v jeho průběhu došlo, má podstatný význam pro jeho následné zpracování v mysli oběti. Konkrétně lze poukázat na negativní efekt maket či napodobenin zbraní. Z pohledu pachatele lze použití neškodné hračky při loupežném přepadení konec konců interpretovat v jeho prospěch, nezamýšlel

totiž vážně ublížit přepadenému, v jeho prospěch mluví to, že nechtěl „jít přes mrtvoly". Z pohledu oběti je však situace zcela jiná. Pozdější zjištění, že vjem ohrožení a pocity bezmoci a vydání útočnickovi na pospas byly spuštěny klamem a komplikuje proto vyrovnávání se s traumatem. Důsledkem je těžké emocionální zranění (sebeobviňování, stud, kolísání mezi agresí a rezignací). V případech použití pseudozbraní je oběť téměř vždy postižena rozvinutými příznaky posttraumatické stresové poruchy a její návrat do všedního života vyžaduje odbornou péči.

Další pro oběť podstatnou okolností je způsob, jakým reagovala na signály nebezpečí. Tento aspekt se výrazněji uplatňuje zejména u obětí loupežných přepadení, ale i bezkontaktního násilí (např. u telefonního teroru). U obětí znásilnění je zatím vliv tohoto faktoru sporný.

Obecně lze způsob reagování oběti na signály nebezpečí v situaci loupežného přepadení rozdělit do tří skupin:

- agresivně reagující oběť,
- pasivně reagující oběť,
- přiměřeně (racionálně) reagující oběť.

Agresivně reagující oběť spontánně a bez rozmyšlení volí střet s útočником, a to bez ohledu na eventuelní rizika. I pasivní oběť reaguje spontánně - ovšem ochrnutím. Není schopna v náhlé situaci tísň přesně vnímat ani racionálně kalkulovat, je psychicky ochromena, a ve vleku situace a pachatele bez promyšlení vyhoví jeho pokynům. Později zpravidla není s to se rozpomenout na průběh přepadení.

Racionálně reagující oběť se chová tak, jako by byla na situaci mentálně připravena. Výsledné jednání je produktem kritické, racionální analýzy situace a může mít různé konkrétní podoby (obstrukce při plnění pachatelových pokynů, pokus o útěk do bezpečí i útok proti pachateli).

Závažnější následky trestného činu shledáváme obvykle u obětí s pasivní reakcí na nebezpečnou situaci. Ještě dlouho po činu trpí úporným strachem, nespavostí, poruchami pozornosti, nejsou schopny navštěvovat místa připomínající traumatickou událost apod. Jde však o statistický údaj. V jednotlivém konkrétním případě tento poznatek nemusí platit.

Následné reakce okolí

Podpora nejbližšího okolí v době těsně po činu může výrazně ovlivnit návrat oběti do všedního života. V zásadě je zcela postačující, když se v okolí oběti vyskytuje důvěryhodná osoba, která je připravena doprovázet oběť na její cestě k uzdravení. To ovšem předpokládá, že rodina a blízké osoby skutečně ví, co oběti pomáhá, a co ji naopak škodí. Snad nejčastěji se vyskytujícím problematickým chováním okolí je strategie ignorování faktu trestného činu.

Okolí pak komunikuje s obětí, jako by se nic nestalo, vyhýbá se hovoru o bolavých místech a vybízí ji k tomu, aby na kritický incident konečně zapomněla. Tato strategie blokuje přirozené mechanismy vyrovnávání se s traumatem. Nevhodné reakce okolí na primární viktimizaci posilují negativní dopad trestného činu na oběť.

Pro kontraproduktivní strategie zacházení s obětí trestného činu jsou typické dva mylné mýty:

- oběť musí co nejdříve na vše zapomenout, proto je třeba se k ní chovat, jakoby se nic nestalo,
- oběť je „nemocný“ člověk, vyléčí ji odpočinek, klid a farmaka.

Přesný opak je pravdou. Oběť nikdy zcela nezapomene na trestný čin a na návrat do všedního života nemůže pasivně čekat. Do zhojení utržených ran musí investovat svou vlastní mentální energii. Vzniku PTSP (posttraumatické stresové poruchy) lze v mnoha případech předejít. To platí nezávisle na druhu násilí (například sexuální, emocionální, fyzické), kterému byla oběť podrobena. Vše nasvědčuje tomu, že ještě v době po činu existují vhodné časové úseky, ve kterých lze utlumit devastující dopad traumatizujících a škodlivých okolností činu.

Existují zvláště citlivé postviktimitační úseky, ve kterých se rozhoduje o psychických následcích, které si oběť odnese do dalšího života. Jde o takové časové intervaly, ve kterých je oběť zvláště vnímavá pro signály z vnějšku. Citlivě registruje otevřené i skryté reakce a komentáře policistů, vyšetřovatelů, justičních pracovníků, medií i známých a neznámých lidí ve svém okolí. Tyto vnější signály později sama použije proto, aby přidělila traumatické události svůj osobní smysl. Dnes považujeme za nejcitlivější následující okamžiky:

- bezprostřední doba po události, než oběť jde poprvé spát,
- interval zhruba 3 dnů od okamžiku, kdy vstoupil incident do vědomí a běží jeho „ukládání“ v mysli.
- návrat z nemocnice,
- ukončení eventuální pracovní neschopnosti a s tím spojený návrat k všednímu dni na pracoviště.

Dopad trestného činu na oběť je vždy individuální. Zlomový, rozhodující vliv na vznik posttraumatické stresové poruchy má především dění, které se odehrává v době po spáchání trestného činu. Reakce profesionálů i privátního okolí je totiž jediný faktor, který můžeme spolehlivě a programově ovlivňovat ve prospěch oběti! Ostatní dva vyjmenované faktory (previktinní osobnost a okolnosti trestného činu) se z pochopitelných důvodů vymykají kontrole. [4]

1.5 Posttraumatická stresová porucha (PTSP)

Při zvláště ničivém dopadu trestného činu se může u oběti rozvinout tzv. posttraumatická stresová porucha (PTSP). Termínem „posttraumatická stresová porucha“ se označuje soubor různých poruch chování a prožívání včetně fyziologických reakcí jako jsou poruchy spánku, potivost, třes, nevolnost apod., které vznikají jako důsledek extrémního stresového prožitku, přesahujícího běžnou lidskou zkušenost. Dlouhodobé účinky přestálého traumatizujícího stresu postihují jak přímo ohrožené osoby (oběti trestných činů, bojující vojáky, atakované obyvatelstvo, přeživší oběti přírodních i teroristických katastrof, oběti násilí), tak osoby, které prožily extrémní situaci bez přímého ohrožení na vlastním životě, tedy v roli „pouhých“ svědků (vojáci asistující masakrům civilního obyvatelstva, svědkové záchranných akcí i členové profesionálních záchranných týmů).

Nebezpečné situace ohrožující zdraví a životy lidí přesahují rámec běžné a subjektivně pochopitelné zkušenosti. Je obtížné se s nimi racionálně a emocionálně vyrovnat. Proto i výkonní pracovníci profesionálních týmů mohou prožívat krizovou situaci obdobně tíživě jako oběti. Ačkoli jsou na tyto situace odborně i mentálně připravováni, může se i u nich rozvinout komplex různých problémů, označovaný jako posttraumatická stresová porucha. Záludnost posttraumatické stresové poruchy spočívá v tom, že rozmanité příznaky

mohou propuknout až po delším časovém úseku od prožité krize. Posttraumatická porucha vzniká jako zpožděná anebo protahovaná odezva na otřesné katastrofické zážitky.

Vzniku PTSP lze předejít. Předpokládá to:

- 1) správnou a včasnou podporu v pracovním a privátním okolí,
- 2) eliminování rizik druhotného poškozování oběti necitlivým přístupem k ní,
- 3) včasnou odbornou intervencí v případech, kdy ji oběť zjevně potřebuje.

Další výzkumy však přinesly poznatek, že podobné potíže se vyskytují i u ostatních lidí, kteří prodělali otřesný zážitek, tj. takový, který bychom v běžné řeči označili jako „ránu osudu“ (oběti loupežných přepadení, násilněné ženy, přeživší přírodních katastrof, oběti teroristických útoků, rukojmí apod.).

Od poloviny 80. let je problematika extrémních stresorů a jejich důsledků na lidskou psychiku intenzivně zkoumána. Pozornost se soustřeďuje na rozpoznání takových situací, které zpravidla dají zabrat každému normálnímu, duševně odolnému a stabilnímu jedinci. Tím je také řečeno, že posttraumatické stresové potíže nejsou záležitostí změkčilých, křehkých či jinak labilních jedinců. Váží se pouze k takovým okolnostem, které otřesou i duševně zdravým a silným člověkem. Hlavní charakteristika PTSP zní: jde o normální reakce na nenormální situaci. V tomto smyslu se jedná o srozumitelnou a celkem běžnou, nikoli však nutnou reakci na situaci, kterou většina lidí vnímá jako „ránu osudu“ neboli trauma.

Traumatická událost

Nejde však o libovolnou stresovou či zátěžovou situaci. Traumatické události plodící poststresové reakce jsou výjimečné a specifické. Jejich specifičnost je vymezena dvěma znaky: prvním určujícím znakem je moment ohrožení fyzické integrity anebo života a druhým znakem je překročení rámce obvyklé lidské zkušenosti.

První znak registruje nebezpečnost situace, reprezentuje v podstatě objektivní a všeobecné srozumitelné kritérium. Jde o takovou krizi, která v sobě nese zřejmou pravděpodobnost náhlého poškození zúčastněných osob na zdraví, eventuálně i možnost ztráty života. Pro propuknutí posttraumatických potíží není přítom rozhodující, zda se ohrožení vztahuje přímo k vlastnímu zdraví a životu, anebo zda je dotyčná osoba pouze v roli svědka utrpení

druhých. Dokonce se zdá, že pravděpodobnost následných psychických potíží je větší u těch osob, které incidentu pouze asistovaly.

Například při těžkých haváriích v osobní dopravě bývají potencionálně méně psychicky ohroženi ti, kteří utrpěli tělesná zranění, než ti, kteří vyvázli bez újmy na zdraví. Proto např. nezraněný řidič havarovaného vozidla může trpět vážnějšími psychickými potížemi v důsledku domnělých či skutečných pocitů viny než jeho zranění spolujezdci. Traumaticnost situace se dále zvyšuje, je-li nebezpečí náhlé, zcela nečekané a je-li z něj pramenící ohrožení na životě nesmyslné, zbytečné, nespravedlivé a kruté.

Formulace druhého znaku vychází z poznatků viktimologie a postihuje psychologický dopad krizové události na duševní stabilitu a integritu jedince. Co rozumíme výrokem, že událost přesahuje obvyklou lidskou zkušenost? Míjíme tím, že vedle momentu nebezpečnosti zahrnuje traumatická událost i moment šokujícího nepříjemného překvapení. Svou podstatou tím, o co v ní vlastně jde, se vymyká z obvyklých a pravděpodobných zážitků. Překračuje rámec běžných zkušeností. Nepatří do scénářů každodenního života. Je natolik výjimečná, že ji obecné povědomí chápe jako těžkou ránu osudu. Traumatická událost je vnímána jako krize a prolamuje obranné mechanismy osobnosti. Protože je z pohledu jedince svévolná, neočekávaná, nenadálá a racionálně nepochopitelná, bortí základní životní iluze, ze kterých bezděčně čerpáme síly pro plnohodnotný život. Jde zejména o:

- Iluzi omnipotence

Kritická událost frustruje potřebu seberealizace, bortí iluzi, že svým konáním ovlivňujeme průběh událostí, že každou situaci lze konec konců vyřešit vlastním přičiněním a bez setkání se smrtí. Likviduje např. naše vnitřní přesvědčení, že chováme-li se rozumně a obezřetně, nemůže se nám nic zlého přihodit. Důsledkem je pocit naučené bezmocnosti, cítíme se slabí a zranitelní.

- Iluze důvěry v druhé

Kritická událost frustruje potřebu bezpečí, bortí iluzi, že svět je celkem přehledné a spravedlivé místo, že má svůj řád, a že druhým je možné důvěřovat, alespoň pokud jde o nedotknutelnost zdraví a života. Důsledkem je ochromení schopnosti důvěřovat, události kolem nás se jeví jako nepředvídatelné a iracionální. Za takové extrémně traumatické události jsou pokládány především následující situace:

- přírodní katastrofy (např. povodně, zemětřesení),
- velké nehody zaviněné lidmi (např. průmyslová neštěstí, řetězové dopravní nehody, letecké havárie, požáry),
- úmyslně způsobená neštěstí (teroristické pumové atentáty, teroristické nebo kriminální útoky se zadržováním rukojmí, únosy osob spojené s vydíráním, bojové akce a masakry či mučení).

Diagnostická kritéria posttraumatické stresové poruchy zachycují typické příznaky a projevy postižených jedinců. K nejdůležitějším vodítkům pro rozpoznání posttraumatické poruchy patří:

- 1) Existence traumatické události
- 2) Znovuprožívání traumatické události
 - spontánně se vybavující nutkavé vzpomínky na krizovou situaci,
 - opakující se tíživé sny (noční můry),
 - náhlé pocity nebo impulzivní hnutí, jakoby krize znovu aktuálně nastala,
 - intenzivní psychická bolest při setkání s okolnostmi symbolizujícími nebo připomínajícími původní krizi.
- 3) Nápadné vyhýbání se podnětům souvisejícím s traumatickou událostí
 - zjevné úsilí obejít činnosti nebo situace evokující vzpomínky na krizi,
 - neschopnost rozpomenout se na důležité momenty krizového děje (zamčení paměti),
 - nápadná ztráta zájmu o činnosti, které dříve osoba považovala za důležité a významné,
 - pocit izolace a odcizení vůči ostatním,
 - pocit ztráty životních perspektiv (zastřená budoucnost),
 - neschopnost autenticky prožívat city (redukované citové prožívání).
- 4) Přetrvávání příznaků zvýšené aktivační hladiny
 - poruchy spánku (potíže s usínáním, časté probouzení),
 - zvýšená podrážděnost a ataky hněvu nebo vzteku,

- zhoršená schopnost soustředit se na úkol, poruchy koncentrace vystupňované bdělosti,
- nepřiměřená reakce v neočekávaných situacích (přetrvávající anticipace ohrožení a nebezpečí),
- silné fyziologické reakce při konfrontaci s událostmi symbolizujícími nebo připomínajícími původní krizi.

5) Doba přetrvávání příznaků přesahující jeden měsíc

Přesahuje-li doba jejich výskytu jeden měsíc, klesá šance na spontánní uzdravení. Jestliže v průběhu prvního měsíce nedojde k odeznívání vyjmenovaných příznaků, hovoříme o intervenci mohou masivní, potíže přetrvávají i v řádu několika let od události. [5]

1.6 Jednání s obětí

Kontakt s člověkem, kterého postihla tragická událost, vnímáme obvykle jako náročnou stresující záležitost. Uvědomujeme si, že to, co se přihodilo, již nelze vzít zpět. Často ani lidé v nejbližším okolí neví, jak se k bolesti druhého člověka správně postavit. Je vhodnější dělat, jakoby se nic nestalo, a nemluvit o traumatizujících okamžicích, anebo je lépe se ke kritické události navracet? Nejistotu a pochybnosti o tom, jak se chovat, prožívají i profesionálové, kteří se s oběťmi trestných činů setkávají pracovně. Sdělování nepříjemných zpráv, první kontakt s obětí či následný výslech poškozeného představují situace, kdy je zapotřebí citlivě volit správný psychologický přístup.

Obecné zásady pro jednání s obětí trestného činu

- Informace

Ve všech mezinárodních dokumentech zaměřených na oběti trestných činů je na prvním místě zmiňováno právo na informace. V řadě zemí jsou již přijímána odpovídající legislativní opatření, podle kterých jsou orgány činné v trestním řízení povinny informovat oběti:

- o jejich právech,
- o průběhu trestního řízení ve všech jeho stádiích,

- o programech a možnostech pomoci a péče včetně jejich dostupnosti.

- Bezpečí

Přirozeným důsledkem trestného činu je narušení pocitu bezpečí a strach oběti z toho, že by se mohl trestný čin opakovat. Policie i další články působící v trestním řízení by měly přispívat k obnově pocitu bezpečí jak psychologickými prostředky (např. vysvětlit nepravděpodobnost opakovaného útoku, doporučit přítomnost přátel, poradit vhodné bezpečnostní zařízení pro zajištění bytu), tak fakticky, tj. zajištěním maximálního bezpečí oběti v průběhu trestního řízení i v době po propuštění pachatele na svobodu. K tomu patří i povinnost chránit oběť (svědka) před zastrašováním.

Důvěra

Oběť trestný čin nespáchala. Přesto se v průběhu jeho vyšetřování občas setkává s příznaky nedůvěry ke své osobě. Pocit, že jí není důvěřováno, vzniká nejčastěji v důsledku nevhodně vedeného dotazování. Vyšetřovatel či soud se například táže na věci, které s vlastním činem přímo nesouvisejí. Zejména u otázek, které míří do soukromých a intimních sfér, je třeba vážít jejich nezbytnost. Vždy je nutné objasnit oběti, proč je pro věc důležité, aby se k takovým otázkám vyjádřila. Větší důraz na ochranu soukromí oběti by měl být samozřejmostí. V právně vyspělých zemích je obvyklé, že bez souhlasu oběti nelze zveřejnit žádné důvěrné informace, zakládající možnost její identifikace na veřejnosti.

Empatie

Při jednání s oběťmi je třeba usilovat o dostatečnou empatii. Tato zásada se může pro svou samozřejmost jevit jako nadbytečná. Praxe svědčí o opaku. Vcítit se do role oběti není pro orgány činné v trestním řízení vždy jednoduché. Dokládá to řada živých případů. (Například rozsudek ve věci znásilnění uváděl jako polehčující okolnost, že pachatel znásilnil svou oběť rychle. Oběť údajně díky této okolnosti nemohla utrpět žádné psychické trauma, neboť šlo o okamžik.) Schopnost vcítit se do oběti je důležitá i pro objasňování a vyšetřování případu. Proč oznamuje oběť trestný čin až po delší době? Předstírá poškozený trestný čin, či nikoli? Na podobné otázky může empatické uvažování nabídnout pravděpodobnou odpověď. Pracovníci policie i justice jsou proto seznamováni s poznatky z viktimologie. V některých zemích (např. Velká Británie) jsou zaváděny i povinné psychologické výcviky, usilující o rozvoj empatických schopností. [6]

1.7 Prevence

Děti, dívky, ženy, senioři a handicapovaní občané se často a velmi snadno se stávají oběťmi násilné nebo majetkové kriminality. Tato skupina občanů patří k nejohroženějším skupinám obyvatelstva.

Rodiče musí mít přehled, co jejich dítě dělá, kam chodí, s kým se stýká a jaké má problémy. Děti musí být vedeny, k tomu, aby se vyhýbaly opuštěným zákoutím a parkům, nebraly si cokoli od cizích lidí, nikam s nimi nechodily a do bytu v době nepřítomnosti rodičů nikoho nepouštěly.

Mladší školáci většinu volného času tráví ve školních družinách. Jejich starší kamarádi mohou docházet do různých odpoledních kroužků (sportovní, odborné, hudební), kde je též zajištěný odborný dozor. Bohužel většina dětí nikam nechodí.

Děti, které jsou samy doma nebo si hrají venku před domem a čekají na příchod svých rodičů z práce se mohou dostat do neočekávaných situací. Pro tyto případy je dobré, když je dítě poučené, kam se může obrátit o pomoc (sousedé, Policie ČR, městská policie, hasiči, zdravotní služba). Záleží především na samotných rodičích, jak se zajímají a co dělají pro bezpečnost svých dětí.

Přepadením či sexuálním útokům se dá předcházet využitím osvědčených zásad bezpečného chování:

- Nenosit až příliš vyzývavé oblečení.
- Nejezdit autostopem.
- Nechat se doprovázet domů jen známými lidmi.
- Nezkracovat si cestu temnými a opuštěnými místy, v případě pocitu ohrožení hledat místo, kde je více lidí, případně žádat o pomoc kolemjdoucí.
- Být pozorné při vstupu do domů a výtahů.
- V případě napadení pokud možno nepropadnout panice a neprodleně použít některý z technických prostředků osobní ochrany.

Starší člověk musí brát své roky a tomu odpovídající úbytek sil vážně a podle toho se chovat. [7]

2 VYPRACOVAT LITERÁRNÍ REŠERŠI NA DANÉ TÉMA

Znovu opakující násilí je každým dnem více aktuální. Vznikají nové termíny jako stalking, mobbing, bossing a další které jsou odnoží. V této práci se budu zabývat těmi hlavními problémy, se kterými se můžeme setkat v přímém kontaktu nebo u osoby blízké. Nejrozšířenější problémy dnešní doby jsou sexuální napadení a zneužívání, domácí násilí, šikana a přepadení. U těchto případů se nejvíce můžeme setkat s oběťmi, které se staly opakovanou obětí. Nejzávažnější stopy na obětech nechají šikana, sexuální a domácí násilí, protože se odehrávají denně. Vždy je zapotřebí brát v zřetel, že každá oběť snáší následky jinak a v jiné míře. V této práci nechci znevažovat jakákoli přepadení v zázemí domova, v práci nebo ve volném prostanství.

Fenomén mnohočetné oběti byl donedávna vnímán jako okrajová záležitost. Pokud jde o objasnění, kolovaly dva spekulativní názory.

První názor předpokládal, že jde o zvláště nepříznivou shodu smutných, nicméně zcela náhodných situací.

Druhý názor vnímal shodu náhod jako přeci jenom příliš podivné a neuspokojující vysvětlení. Hledal nějaké fundovanější objasnění a dospěl k předpokladu o existenci tzv. předdefinované oběti.

Člověk se stává opakovaně obětí nějakého trestného činu nikoli čistou náhodou, nýbrž vlivem určitých osobnostních dispozic, které ho činí v očích pachatele natolik zajímavým, že si ho opakovaně vybere jako terč svého útoku. Predestinované oběti si lze představit jako smolaře či smolařky, přitahující díky svým blíže nespecifikovaným zvláštnostem pozornost pachatelů. Které osobností vlastnosti však zakládají rizika stát se obětí trestného činu, nebylo jasné. Žádné výzkumy k problému nebyly k dispozici. Intenzivní zkoumání na tomto poli přineslo nová fakta. Dnešní pohled může mnohé překvapit.

Za kritický faktor, který zvyšuje u oběti pravděpodobnost opakovaného poškození dalším trestným činem, je totiž pokládán samotný fakt prvního osobního setkání s kriminalitou na vlastní kůži. Byla formulována hypotéza, že riziko stát se obětí trestného činu roste s každou další viktimizací. Jinak řečeno skutečnost, že se určitá osoba stala poprvé obětí kriminálního útoku, zvyšuje pravděpodobnost, že se záhy může opakovat totéž. Reviktimizace v průběhu relativně krátké doby není podle současných poznatků ničím výjimečným. Podle některých badatelů je dokonce předcházející poškození prvním

trestným činem tj. viktimizace nejspolehlivějším a nejsilnějším prediktorem pro to, že se dotyčná osoba v blízké budoucnosti opět stane obětí trestného činu.

Dnes platí teze, že:

- mnohonásobná oběť je normálním, nikoli výjimečným jevem,
- nevztahuje se na ohraničený psychologický typ osobnosti, rizikové charakteristiky vznikají patrně až jako důsledek prvního trestného činu. [8]

2.1 Sexuální napadení a zneužívání

Sexuální násilí je rovněž hůře rozpoznatelné a dokazatelné, neboť zpravidla také nezanechává stopy a odehrává se v intimním prostředí bez svědků (v některých vyhrocených případech jsou svědky děti) zahrnuje znásilnění, vynucování si sexuálního styku nebo sexuálních praktik proti vůli ohrožené osoby, sexuální napadání nebo napadání erotických částí těla, jednání s ohroženou osobou pouze jako se sexuálním objektem. Neexistují zcela konkrétní kritéria, podle kterých jde znásilnění klasifikovat. Sexuální útok nastává, když jedna osoba zneužije své síly a sexuálním způsobem překročí osobní hranice druhé osoby bez jejího svolení.

Nátlak - jednání, které má za použití manipulace či síly přimět druhého člověka, aby se choval tak, jak chce ten, kdo nátlak vykonává. Nátlak směřuje k jasnému cíli podle záměru toho, kdo ho vytváří, bez ohledu na přání druhého. Může zahrnovat výhrůžky, vytváření pocitu viny, urážení se, opakované kladení otázek za účelem získání souhlasu. Takto získaný souhlas však nelze považovat za platný. Samozřejmě může obsahovat i fyzické násilí, je však třeba mít na paměti, že nemusí. A tím překonává naši osobní hranici, v rámci které se cítíme bezpečně a příjemně. Mohou se neustále měnit, a to bez zjevného důvodu či logického vysvětlení. Jejich překročení druhou osobou nás dostává do nepříjemné situace. Hranice lze překročit verbálně (hovorem na téma, které druhá osoba odmítá) i fyzicky (nátlakem, donucením k nějakému konání). Hranice můžeme překročit i nechtěně, když je u druhého člověka neznáme. Sexuální obtěžování je pro oběť nechtěná pozornost se sexuálním podtextem. Dochází k němu poté, co jsou sexuálním způsobem překročeny osobní hranice druhé osoby proti její vůli a bez jejího souhlasu. Obvykle při něm nedochází k násilí. Zahrnuje mnoho typů jednání od zdánlivě nevinných komentářů a narážek až k pokusům o sexuální útok. Útočník často disponuje mocí či autoritou vůči

svému cíli (věkový rozdíl, sociální či politické postavení). To, zda jde o sexuální obtěžování, definuje osoba, která se cítí být sexuálně obtěžována. [9]

2.2 Domácí násilí

Při definování domácího násilí lze vycházet z trestního zákona, ve kterém byl poprvé v roce 2004 zpracován pojem „týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě nebo osoby blízké“. Přičemž osobou blízkou se rozumí příbuzní v přímé linii, zpravidla manžel, manželka, sourozenci nebo jiné osoby v poměru rodinném nebo jemu podobném (partnerský vztah druha a družky).

Domácím násilím se zpravidla označuje týrání a násilné jednání, odehrávající se mezi osobami blízkými, žijícími spolu ve společném bytě nebo domě, kdy jedna násilná osoba získává a udržuje nad druhou moc a kontrolu. Jedná se o fyzické i slovní útoky, tělesné týrání, omezování osobní svobody, vydírání, výhrůžky apod. Toto chování vyvolává trvalý strach oběti ze svého trýznitele, což umožňuje násilníkovi udržovat nad obětí neomezené mocenské postavení a donutit ji, aby se podřídila jeho vůli. Kontrolu veškerého života oběti uplatňuje násilník jako svůj samozřejmý nárok.

V širším slova smyslu lze za domácí násilí považovat veškeré násilí v rodině a domácnosti. V tomto smyslu je pak za násilí v rodině považováno jakékoli jednání či opomenutí, které negativně ovlivňuje nebo poškozuje oběť, narušuje její psychickou stabilitu a integritu, poškozuje rozvoj její osobnosti nebo omezuje svobodu.

Rozčlenění obětí domácího násilí do skupin

Ženy:

Všeobecně se uvádí, že ženy jsou nejčastějšími oběťmi domácího násilí, a to až z 92 – 98%. Tento údaj je ze statistik, které řeší např. policie jako trestný čin s výraznými fyzickými napadeními. Většina výzkumů naopak uvádí, že v rámci domácího násilí především u lehčích forem pohlaví nerozhoduje.

Děti:

Děti jsou spolu s ženami nejčastější skupinou, která se stává oběťmi násilí v rámci rodiny. V souvislosti s týranými dětmi se hovoří o zneužívání a zanedbávání dítěte. V rodinách se domácí násilí v 69 % odehrává za přítomnosti dětí. Nutno podotknout, že některé

organizace, zabývající se domácím násilím, udávají vyšší procento a podle jejich údajů bývají děti svědky domácího násilí až v 80 %. Každopádně lze konstatovat, že přítomnost dětí v případech domácího násilí je vysoce ohrožující a narušuje jejich zdravý vývoj.

Muži:

Tato cílová skupina není velká, přesto však je velmi latentní. Muži jsou oběťmi domácího násilí ve 2-5 %. Málokterý muž veřejně přizná, že je svojí ženou týrán. Obraz muže jako oběti nepatří do mužské rolové charakteristiky, je společensky nepřijatelný, vzbuzuje posměch (lidová čeština používá pro takové muže názvy jako bačkora, pod pantoflem apod.), proto muži málokdy násilí zveřejní.

Senioři:

Jedná se také o velmi latentní skupinu, která jen zřídka zveřejní násilí. Mezi seniory ve věku nad 65 let trpí domácím násilím 3 – 5 % osob. Většinou se násilí na seniorech dopouštějí jejich děti, což je pro seniory velmi bolestné a neradi o této skutečnosti mluví.

Zdravotně postižení:

Tato skupina je téměř neznámá, pouze nejzávažnější případy, které zpravidla končí tragicky a dostanou se před soud, jsou zveřejněny. Násilí páchané na postižených je skryté, neexistují žádné statistické údaje o jeho výskytu. Zdravotně postižení jsou velmi zranitelnou skupinou, protože jsou mnohdy odkázány na péči násilníka, a vzhledem ke svému handicapu se ne vždy dokáží účinně bránit a ani o tom promluvit, protože jim málokdo věří.

Druhy domácího násilí lze rozdělit na jednotlivé druhy, avšak z hlediska ohrožené osoby se prolínají a zpravidla se nedějí izolovaně.

Fyzické násilí

je nejvíce viditelné, neboť zpravidla zanechává stopy v podobě modřin, jizev, popálenin, zlomenin, zaschlé krve apod. jde o brutální bolestivé útoky, které s sebou nesou riziko poškození zdraví a v extrémních případech může tento druh násilí vyústit v přímé ohrožení života mezi projevy fyzického násilí patří například bití, píchání ostrými předměty, řezání, pálení, svazování, trhání vlasů, škrábání, ohrožování předměty nebo zbraněmi, kroucení rukou, odpírání jídla či spánku apod.

Psychické násilí

souvisí s násilím fyzickým nebo se může odehrávat samostatně zpravidla stojí na počátku rozvíjejícího se řetězce násilí fyzického, později je ohrožená osoba vystavena současně fyzickým útokům i nadávkám a ponižování je obtížně dokazatelné, neboť na první pohled není zřejmé, zda je osoba skutečně psychicky týraná. U psychického násilí si nejdříve ohrožená osoba nemusí uvědomovat, že jde o násilí, např. mocenská opatření související s žárlivostí si vykládá jako velkou lásku apod. Zahrnuje soustavné ponižování, hrubé nadávání, urážení, zesměšňování na veřejnosti, vyhrožování, zastrasování, snižování osobních kvalit, znevažování schopností ohrožené osoby, využívání mocenských privilegií.

Emocionální násilí

je orientováno na osoby, zvířata a věci, ke kterým má ohrožená osoba citový vztah. Zaměření na osoby se nejčastěji orientuje na nejbližší lidi z okolí ohrožené osoby (děti, rodiče, sourozenci apod.)

Zaměření na zvířata zahrnuje vyhrožování likvidací domácích zvířat nebo provedení mučení.

Zaměření na věci zahrnuje ničení věcí patřících do osobního vlastnictví ohrožené osoby či věcí, ke kterým má vztah a představují nenahraditelnou vzpomínku, např. fotografie, dárky od rodičů, zděděné předměty jako památka na předky apod.

Sociální násilí

zaměřuje se na sociální postavení a prostředí oběti, zahrnuje izolování ohrožené osoby od ostatních lidí, zablokování telefonu, zákaz vycházení z bytu, kontrola času a sociálních kontaktů apod. V případě, že ohrožená osoba ztratí kontakt s vnějším světem, nemá možnost prodiskutovat svůj problém a srovnávat, dochází u ní k deformaci vnímání reality.

Ekonomické násilí

dotýká se základních potřeb ohrožené osoby, jako je jídlo, bydlení, ošacení apod. Zahrnuje zákaz docházení do zaměstnání, doprošování se o peníze, kontrolu vydávání peněz a požadování vyúčtování i nepatrných částek, odmítání financovat stravu, platit nájem, poskytovat ošacení, odebírání peněz, znemožnění disponovat společným účtem apod. V poslední době se rozšiřují případy, kdy si násilná osoba vzala vysoké půjčky, které nesplácela, a protože smlouva o půjčce byla uzavřena za doby trvání manželství, firmy

vymáhají tyto pohledávky na ohrožené osobě, zatímco násilník mění místo pobytu a není k dohledání. [10]

2.3 Šikana

Šikana je nemoc toho, kdo šikanuje. Je to nemocné, tedy patologické chování. Většina projevů šikany naplňuje skutkovou podstatu trestných činů. Při posuzování toho, co je a co není šikana, musíme mít na zřeteli především to, jak uvedené projevy působí na toho, komu jsou určeny, tedy na oběť šikany. Důležitým znakem šikany je nepoměr sil mezi agresorem a obětí. U šikany je typickým znakem samoučelnost převahy agresora nad obětí. To odlišuje šikanu od běžných „šarvátek“. K tomu, abychom mohli hovořit o šikaně, musí existovat agresor, oběť a prostředí, ve kterém se šikana uskutečňuje. V práci od nadřízeného, ale i od podřízeného a od kolegy, ve škole od spolužáků, učitele nebo žáci mohou šikanovat učitele. I v soukromém životě může dojít k šikaně například pronásledování, přes sms zprávy, posílání předmětů tento jev se nazývá stalking a také kyberšikana přes sociální sítě prostřednictvím internetu nebo mobilního telefonu. Šikanování je velice závažný, společensky nebezpečný jev, ohrožující oběť fyzicky, ale zejména psychicky. To jsou důvody, proč nesmíme šikanu přehlížet nebo zlehčovat. Šikanování je nutno chápat jako poruchu vztahů. A to nejen mezi agresorem a obětí. Šikana vzniká tam, kde existují ve skupině, ve třídě, nezdravé vztahy, kde je silná diferenciaci na silné a slabé. Problém šikany nelze léčit jako problém vztahu mezi agresorem a obětí, aniž bychom léčili celou skupinu. To je jedna z nejčastějších chyb, ke které při řešení problému šikany dochází. [11]

Šikana se dělí do pěti stupňů

Vývoj šikany ve skupině, či ve třídě, se člení do pěti možných stupňů. Toto členění je dobré umět rozlišit, protože to pomůže v rozhodování, jak postupovat s obětí šikany.

První stupeň

Jedná se o etapu vzniku počátků šikany. Stačí, aby se ve skupině objevili méně oblíbení jedinci, „obětní beránci“, „černé ovce“, outsideři. Stačí, aby nadřízený, učitel častěji vytykal jedinci některé jeho slabiny, neschopnost, snižoval jeho autoritu, dotýkal se slovně nevhodně jeho osoby. Tito jedinci okamžitě stojí ve středu zájmu skupiny a začnou zakoušet první, sice mírné, převážně psychické formy násilí. Jsou to různé legrácky,

intriky, pomluvy. Ostatní se s ním nebaví, odstrkují jej, povyšují se nad ním, baví se na jeho účet. Takový jedinec začíná přijímat roli utlačovaného, odstrkovaného, nedokáže se účinně bránit. Tento první stupeň je velice těžko pozorovatelný. Nadřízený, učitel by měl mít pro tyto projevy vytříbený cit a měl by umět rozlišit skutečný vtip od zlého úmyslu. Osoby z blízkého okolí se o těchto počátečních projevech nedozví, mohou však vyzorovat, že se mění chování jedince.

Druhý stupeň

Je charakteristický tím, že psychický nátlak přerůstá ve fyzickou agresi, přitvrzuje se manipulace s obětí. Agresor v této etapě vstřebává zážitek, jak chutná moc, jaké uspokojení mu přináší to, když bije, týrá, ponižuje. Nereaguje-li v tomto stádiu pozitivní jádro skupiny, skupiny, neexistují-li kamarádské vztahy, záporný vztah k násilí, pozitivní morální vlastnosti, pak dochází k prolomení posledních morálních zábran a šikana se rozjíždí ve větším rozsahu.

Třetí stupeň

Je prakticky rozhodující. Existuje stále možnost vzniku silné pozitivní skupiny, která by oslabila vliv tvořícího se „úderného jádra“. Pokud tato silná pozitivní skupina nezasáhne, pak tažení tyranů přechází do dalších fází. K agresorům se přidávají další jednotlivci. Cílem tohoto „úderného jádra“ budou stále ti nejslabší, ti nejnižší postavení.

Čtvrtý stupeň

Šikana se rozjíždí v plném rozsahu. Působení agresorů je tak silné, že jejich normy přejímá celá skupina. Klást odpor v této fázi se již nedá. I mírní a ukáznění žáci se začínají chovat krutě, aktivně se zúčastňují týrání spolužáka. I oni prožívají pocit uspokojení z ponížení, bolesti a útrap toho druhého, slabšího. Dělají to proto, aby oni sami se nestali tím týraným.

Pátý stupeň

Zpravidla se nestačí vytvořit, je to spíše záležitost věznic, výchovných ústavů, případně středních škol. Jeho charakteristickým znakem je to, že agresori jsou chápáni a uznáváni jako „vůdci“, „králové“, „nadhli“, „otrokáři“, „velkoknížata“, „ministři“ apod. Oběti jsou vnímány jako „podlidi“, „poddaní“, „nevolníci“, „otroci“. Vůdce tyranů zaujímá vedoucí místo, rozhoduje o všem, co se ve skupině děje. Nejhorší je, jestliže je tímto vůdcem osoba s výborným prospěchem, ochotně pomáhající a s podporou nadřízeného nebo pedagoga,

protože „on přece všechno spolehlivě zařídí“. Oběť v tomto stadiu utíká do nemoci, má mnoho absencí, často i neomluvených, vyhýbá se tyranizující skupině a v nejhorším případě končí psychickým zhroucením nebo pokusem o sebevraždu. [12]

Typy iniciátorů šikanování

1. typ

Hrubý, primitivní, impulsivní, se silným energetickým přetlakem, kázeňskými problémy, narušeným vztahem k autoritě, někdy zapojený do gangů páchajících trestnou činností. Vnější forma šikanování: šikanuje masivně, tvrdě a nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost, používá šikanování cíleně k zastrašování ostatních.

Specifika rodinné výchovy: častý výskyt agrese a brutality rodičů. Jako by agresori násilí vraceli nebo napodobovali.

2. typ

Velmi slušný, kultivovaný, narcisticky šlechtěný, sevřený, zvýšeně úzkostný, někdy i se sadistickými tendencemi v sexuálním smyslu.

Vnější forma šikanování: násilí a mučení je cílené a rafinované, děje se spíše ve skrytu, bez přítomnosti svědků.

Specifika rodinné výchovy: časté uplatňování důsledného a náročného přístupu, někdy až vojenského drilu bez lásky.

3. typ

„Srandista“, optimistický, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, výmluvný, nezřídká oblíbený a vlivný.

Vnější forma šikanování: šikanuje pro pobavení sebe i ostatních, patrná snaha vypíchnout "humorné" a "zábavné" stránky.

Specifika rodinné výchovy: nezaznamenána žádná specifika. Pouze v obecnější rodině je absence duchovních a mravních hodnot. [13]

2.4 Přepadení

S tímto typem napadení se nesetkáváme tak často, jako u předchozích. U převážné většiny přepadení dojde k oznámení na příslušné orgány a ty se snaží oběti doporučit nebo poskytnout odbornou péči a tím oběti nemusí trpět psychickou újmu než u jiného typu napadení, o kterém se oběť bojí promluvit. Přepadení se může odehrávat v jakoukoli dobu a na jakémkoli místě, což znamená, že naše připravenost nemusí být dostatečná. Nejčastějším přepadením je získání peněžní hotovosti, vystrašení nebo zastrašení (ukázka moci, střet zájmu nebo společná kauza např. svědek apod.) nebo ublížení na zdraví (ukájení vlastních potřeb ,rasismus apod.). Tyto druhy napadení se vyskytují v soukromí domova, v zaměstnání i na ulici.

3 KOMPARACE ZÍSKANÝCH TEORIÍ

Každý výše zmíněný druh napadení má své specifikace. Jak místo přeapadení agresora, tak i oběť. A neshodují se v ničem. Ve všech případech napadení se oběť zachová jinak než v předchozím přeapadení. A tím se každý případ musí posuzovat individuálně, i když má podobné rysy.

Nejčastějšími případy znovu opakujícího se napadení je domácí násilí, sexuální napadení, šikana a přeapadení, ať už za účelem okradení, získání informací, vydírání nebo sebeukájení. Tyto druhy násilí jsou jedny z nejhorších, protože se stále opakují, stupňují a nekončí jako u jiného typu přeapadení. Oběti ho prožívají častěji a každým okamžikem se stupňují traumatické zážitky. Tyto oběti jsou týrány po stránkách psychických, fyzických a sexuálních.

Domácí násilí se hodně prolíná se sexuálním napadením a má často podobné příznaky jako šikana. Ani jeden druh napadení nepřestane bez zásahu z vnějšího okolí.

Rozdíly jsou v agresorovi, místu a oběti. Průběhově se tyto činy hodně podobají. Agresor u domácího násilí je osoba, s kterou trávíte hodně času, sdílíte společné prostory, milujete ji a děj se odehrává za zavřenými dveřmi, většinou v zázemí domova. Týrání může mít několik druhů například zesměšňování, psychické nátlaky, druhy zakazování, fyzické ubližování a v některých případech končí i smrtí. Většina obětí se bojí o domácí násilí promluvit z důvodu, že by se staly terčem veřejnosti a pomluv (např. může si za to sama, koho si vzala, apod.). A snaží se přesně plnit úkoly od agresora, aby nedocházelo k dalšímu týrání. U některých případů jde o sebeobviňování, kvůli fyzické kráse, nebo že nesplnily daný úkol přesně, jak chtěl trýznitel. Viditelné znaky, které se mohou objevit na oběti jsou podlitiny a rány, které oběti často maskují a pokud jsou na viditelném místě, tak si vymýšlejí například, že spadla ze schodů, uklouzla, vrazila do dveří apod. Stejně se chovají oběti šikany i sexuálního napadení. Dokud nepromluví a agresorovi se nedostane řádného potrestání.

S šikanou ve školách se setkáváme častěji než na pracovištích. Šikanující netráví tolik času s obětí a setkává se s ní v práci, ve škole, na ulici. Obětem takto páchaných činů se mnohdy nedostane porozumění, i když promluví s nadřízeným, rodiči nebo pedagogem a vylíčí mu jednání agresora, tak se na něj pohlíží jako na zhýčkaného a rozmazleného, který

neporozuměl legraci, nebo že úmyslný čin byl jen náhodou. Díky tomuto přístupu se nadále oběti šikany bojí promluvit a tyto činy snášejí.

V dnešní době vznikají nové odvětví šikany nejznámější jsou např. kyberšikana, stalking, mobbing nebo bossing. Zaměstnanci začínají šikanovat nadřízené a žáci ve školách své pedagogy a vše při tom natáčejí na různá média a sdílí na internetu.

U sexuálního napadení a týrání se oběti stávají převážně děti a ženy. Domácí násilí, šikana a přepadení je úzce spjato se sexuálním zneužíváním, znásilněním a harašením. Všechny druhy napadení mohou mít skrytý sexuální podtext. Oběti se chovají přibližně stejně jako u daného typu napadení. V mnoha případech se oběť nesevěří nikomu s prožitou událostí. A tím se její psychický stav dostává do stádia, že odmítá sexuální styk se svým pozdějším partnerem, protože u oběti to vyvolává vzpomínky na hrůznou událost. Pokud partner nebude dosti trpělivý a nedocílí prolomení mlčenlivosti, tak oběť opustí a najdou si partnera, který je po sexuální stránce aktivní. U šikany, sexuálního a domácího násilí se pachateli mnohdy nedostane za dosti učinění, protože oběť nedokáže promluvit strašlivém činu.

Přepadení na ulici, v práci nebo doma se neděje tak často jako výše pospané děje, ale dopad má na oběť mnohdy stejné účinky. U přepadení oběť prožívá několik stádií a může se i účinně bránit, oproti jiným druhům napadení. U domácího násilí, šikany a sexuálního napadení oběti ubližuje silnější jedinec nebo i skupina a fyzická obrana není vždy tolik účinná. Oběť může využít různé obranné prostředky k tomu určené např. plynový, pepřový a elektrický paralyzér, bleskovice nebo improvizované prostředky. Narozdíl od šikany, domácího a sexuálního násilí, kde se s agresorem uvidíte vícekrát nežli u přepadení. Díky tomuto se oběti ve většině případů nebojí promluvit se zákonodárci nebo s rodinou a tím se docílí potrestání pachatele.

Pachatele ve svém jednání uspokojuje vědomí, že dokáže ovládat oběť a má nad ní fyzickou a psychickou kontrolu. A každé jednání pachatele (pokud není psychicky narušen) je jeho vlastní a dobrovolnou volbou. Žádný z druhů násilí se nedá nijak ospravedlnit.

4 KAZUISTIKA TÝKAJÍCÍ SE REVIKTIMIZACE OSOB

Příklady napadení osob jsou různé, ať už se jedná o napadení na ulici, v zázemí domova nebo zaměstnání, tak i ve škole. Všechny typy napadení mají hodně podobný průběh, ale na oběti trestného činu se podepíše jinak. Zde vám přiblížím situace, které se staly na území České republiky.

4.1 Sexuální napadení a zneužívání

U těchto případů se obětí stávají nejčastěji děti, dívky a ženy. Mužů se tento trestný čin netýká, až na výjimky z důvodu jejich fyzické zdatnosti. Více jak polovina obětí po napadení se o tomto činu bojí promluvit s veřejnými činiteli, specializovanými odborníky natož s rodinnými příslušníky nebo blízkými osobami. U většiny případů to vyjde najevo až při dalším traumatickém zážitku nebo s postupem času. Někteří se o tomto napadení nesvěří nikomu a nesou si ho s sebou celý život. Tento druh napadení má obvyklá místa napadení v zázemí domova, na ulici a v práci.

- Příběh Zdenky, která byla v dětství sexuálně zneužívána a týrána. V nedaleké minulosti byla obtěžována a okradena o finanční obnos, protože všichni věděli, jaké měla dětství a co všechno si nechala líbit. A často se stávala terčem posměchu celé vesnice a blízkého okolí. Zdenka vypráví: Kamarádky mě vzaly na diskotéku do vedlejší vesnice, abych přišla na jiné myšlenky. Pak jsem se kolem třetí ráno rozhodla jít domů. Kamarádky chtěly ještě zůstat, a tak jsem šla sama. Do naší vesnice to byl tak kilometr a půl a já se strašně těšila do postele. Že mě někdo sleduje, jsem si všimla až pozdě. Chytil mě zezadu za krk a odvedl z cesty do vysoké trávy. Překvapení a šílená hrůza mě připravily o hlas a hlavou mi proběhlo, že teď asi umřu. Zabít mě ale nechtěl, "jen" znásilnit." Útočník povalil drobnou Zdenku do trávy a sexuálně ji zneužil. "Neměla jsem sebemenší šanci bránit se. I ve tmě jsem poznala, že je to velký člověk, já vážím padesát kilo. Byl opilý, zalehl mě celou vahou, rukou mi držel ústa, že jsem se málem udusila. Nikdy nezapomenu na tu bezmoc, strach a pocit strašného hnusu z ponížení a bolesti. Když bylo po všem, dlouho jsem ležela v naprostém šoku na zemi a bála se pohnout. Kupodivu jsem měla jen několik modřin, škrábanců a utrhaných knoflíků. Přesto jsem se domů doslova doplazila." [14]

- Osmadvacetiletý muž, který podle psychiatrů trpí sexuální deviací, znásilnil loni v říjnu sedmnáctiletou dívku přímo před očima jejích rodičů, kteří oba mají problémy s pohyblivostí po mozkové obrně. Tím měl celou situaci ulehčenou. Dívku znal pachatel od dětství. Osudný den ji potkal v nákupním centru a večer se za ní vydal domů. Dveře bytu mu po opakovaném zazvonění otevřel otec dívky. Násilník ho rukama dostrkal do obývacího pokoje, kde jej mlátil do obličeje, a když muž upadl na zem, tak do něho ještě kopal. Přitom mu vyhrožoval stejně jako jeho manželce, která chtěla volat policii, zabitím. Nožem přitom pobodal otce, když se pokoušel dceru chránit. Dívce dal facku a rozkázal jí, aby si svlékla prádlo. Když se její otec snažil násilníkovi v sexu zabránit, třikrát ho bodl kuchyňským nožem. Pak mu nařídil, aby zůstal v obýváku i se svojí ženou. Před zraky rodičů přehnul dívku přes opěradlo křesla a pokusil se jí análně zneužít. Poté ji přinutil si kleknout a přinutil ji s nožem na krku uspokojovat ho orálně. Policisté devianta dopadli a usvědčily. Ten se v nápravném zařízení svěřil ostatním co, jak a komu provedl, že to byla strašně lehká práce, protože rodiče jsou nemohoucí a dívka slabá a tím je vystavil vyššímu riziku. Netrvalo dlouho a přišel další pachatel, který chtěl získat pouze finanční obnos. Stejná situace jako znásilnění i přepadení nastaly a opakovaly se ještě několikrát poté, průběhy byly podobné. Vše se dělo do té doby než otec umřel. Potom se dívka s matkou odstěhovala neznámo kam a další informace o trestných činech již nepodávaly. [15]
- Z. Je 14 let, je upoutána od dětství na invalidní vozík a má nižší IQ. Její otec, který ji vždy zanedbával, protože ji měl za méněcennou, se ji jednou pokusil pohlavně zneužít. Z. se snažila matce říci, co se stalo, ale matka její stížnost ignorovala, protože jí nedokázala uvěřit. Když otec zjistil, že se mu nic nemůže stát, Z. opakovaně pohlavně zneužíval po následující tři roky. Věc zjistila až lékařka gynekologické ambulance, kam Z. musela na nutné vyšetření, a věc nahlásila na policii. [16]

4.2 Domácí násilí

Tento druh násilí je nerozšířenější, s rostoucí intenzitou a nejčastějším opakováním. Pachatelem bývá nejčastěji rodinný příslušník nebo osoba, se kterou žijete a máte k ní

důvěru. Oběťmi se stávají ženy a děti. Násilí bývá fyzické a psychické, neprojeví se hned na začátku vztahu, ale v průběhu soužití.

Příklady domácího násilí:

- Paní N. je 75 let a žije v bytě 3+1 ve městě. Tam se za ní přistěhovala její šestnáctiletá vnučka P., která je z vesnice a v tomto městě začala chodit do školy. Zpočátku bylo vše, jak má být, ale pak se P. ve městě rozkoukala a začala si vodit domů přátele, kteří tam přes babiččin odpor zůstávali přes noc. Paní N. s tím nesouhlasila, ale vnučka jí vyčítala, že je na ni moc zlá a že ji nemá ráda. Přátele P. do bytu chodili dál. Pak paní N. zjistila, že se jí ztrácejí věci. Řekla to P., ale ta ji odbyla s tím, že už je stará a nepamatuje si, kde co má. Stav se zhoršil natolik, že paní N. nyní používá jen jednu místnost, kde si i vaří, v bytě žije 8 vnuččiných přátel, pořádají večírky, a pravděpodobně fetují. Stará paní vůbec nevychází ven. Na svoji situaci si nikomu nestěžuje, protože se stydí za svou vnučku, za to, jak se chová, i za sebe, že to nechala dojít tak daleko. [17]
- Tomášovi je 12 let a je mentálně retardovaný a od svého útlého dětství byl svědkem toho, jak otec bije matku i sestru. Otec chodil domů opilý a svou ženu krutě mlátil. Svou agresi později rozšířil i na svou dceru. Jen svého syna nebil, protože "chlapi musí držet spolu proti těm děvkám a kvůli jeho postižení". Tomáš se před výbuchy hněvu svého otce skrýval v jiném pokoji a pak chodil utěšovat matku i sestru. Když mu bylo ale 10 let, vzbouřil se a svého otce napadl, aby svou matku i sestru bránil. Otec byl tímto obratem zaskočen, ale pak začal Tomáše bít o to surověji, protože jej dle jeho vlastní představy zradil. Tak to pokračovalo další dva roky, a brutalita se stupňovala, dokud při jednom z útoků nevzal Tomáš kuchyňský nůž a svého otce bodl do břicha. V současné době se rodiče rozvádějí, otec je ve výkonu trestu odnětí svobody za týrání svěřené osoby a ublížení na zdraví. Obě děti mají vážné psychické problémy. [18]
- Paní I. se seznámila se svým budoucím manželem, panem R., když jim bylo oběma něco přes dvacet. Byl to milý muž, často jí dával dárky, rád vyprávěl. Byl velmi oblíbený v kolektivu. Líbil se mnoha ženám, ale vždy se paní I. dušoval, že patří jen jí. Paní I. po třech letech známosti otěhotněla, a byla svatba. Manželé si vystavěli dům, který byl z větší části zaplacen z úspor paní I. Paní I. chtěla dát své rodině

skvělé zázemí, a tak pracovala na domě a zahradě, zlepšovala, co mohla, vkládala tam veškeré své prostředky. Po narození druhého dítěte paní I. zjistila, že ji manžel podvádí. V následné hádce ho označila za děvkaře. Manžel se na ni vrhl a krutě ji zbil s tím, že to, co tu vypráví je lež a ona sama že je mu nevěrná, že už ji sleduje pár let, a že pochybuje o tom, že její druhé dítě je skutečně jeho. Druhý den se pan R. dostavil s kyticí, a žádal o odpuštění. Sliboval hory doly a paní I. mu odpustila. Po několika měsících však zjistila, že manžel ji stále podvádí. Oznámila mu, že se s ním rozvede. Pan R. na ni znovu zaútočil, zlomil jí klíční kost, nosní přepážku a zápěstí. Dva dny jí zakazoval jít k lékaři s tím, že jinak zabije toho parchanta, čímž myslel jejich druhého syna. Takhle to probíhalo rok a půl dokud paní I. nakonec s pomocí sousedky nezavolala polici. Teď se paní I. skrývá se svými dvěma dětmi v azylovém domě a čeká na ukončení rozvodu i trestního řízení. Manžel jí vyhrožuje, že jestli bude požadovat dům pro sebe, zabije ji i druhé dítě. [19]

4.3 Šikana

Šikana je úmyslné ubližování fyzického nebo psychického rázu. Nejčastěji se děje ve školních zařízeních a v zaměstnání. Šikana se rozrostla do takových rozměrů, že studenti šikanují učitele a zaměstnanci nadřízeného a také nově vzniklé a rychle se rozrůstající kyberšikana a stalking se stávají alarmující.

- Závažný případ kyberšikany řeší nyní na základní škole ve Žďáře nad Sázavou. Čtyřicet žáků ve věku třináct let se spojilo proti jednomu ze svých spolužáků, kvůli jeho fyzickému vzhledu (štíhlá postava, vada chrupu). Iničiátoři akce založili na sociální síti Facebook stránku, na níž svého vrstevníka hanlivě uráželi, zveřejňovali tam i jeho fotografie a komentovali je po dobu jednoho roku. Většina z nich se ke stránce pouze přihlásila a nijak na ni nepřispívala. Aktéři, kteří mají vznik stránky na svědomí, byli dva. Několik málo dalších dětí pak přidalo i nějaký příspěvek, uvedla k případu ředitelka školy. Událost se vzdělávací zařízení rozhodlo řešit bez asistence policie, a to přesto, že se děti na Facebook mohly připojovat i z domu, tedy mimo školu. Účastníci kyberšikany dostali kázeňské tresty, přičemž přísnější tresty pak obdrželi zakladatelé stránky a aktivní přispěvatelé. [20]

- Příběh Aleny, která nastoupila do nového zaměstnání. Hned na začátku dostala radu kolegy: Tady platí pravidlo: vyšší bere! Začala to pocíťovat na vlastní kůži. Pravdu měla jedině šéfová. Podřízené peskovala, ráda je úkolovala těsně před koncem pracovní doby a posílala kontrolní e-maily. Kdo hned neodpověděl, byl terčem její kritiky. Za nic nechválila, všechno se přece dalo udělat lépe. Alena se snažila plnit úkoly včas a dobře. Po pár měsících její šéfová zjistila, že se Alena rozvádí. Zprvu ji chtěla pomoc. Alena byla kvůli rozvodu v práci slabší a stala se terčem posměchu a začala ji kritizovat i její kolegyně, která mimo jiné dostala přidáno. V kanceláři zavládla postupně nevraživost, ta trvala několik měsíců. Alena se stala černou ovčí. Nechtěla si to nechat líbit, požádala o rozhovor ředitele z nejvyššího vedení. Druhý den dostala výpověď a jako náplast odstoupné. [21]
- Prosperující firma změnila majitele. V podniku zavládl strach o místo. S novým vedením přišli dva manažeři „vlčáci“. Trnem v oku se jim stal vedoucí manažer. Ovládal dva jazyky, uměl do firmy přivést nové klienty a jednal vždy fér. Čekali na každou jeho chybičku, další si začali vymýšlet. Vedoucí manažer nad tím mávnul rukou, nesnášel intriky, vyhýbal se jim. Po půl roce se o vedoucím manažeru začalo všeobecně říkat, že na práci už nestačí. Na poradách to řešil i ředitel, všichni ostatní mlčeli, báli se. Útoky se stupňovaly, znevažovali ho, jeho práci. Této šikaně čelil celý rok a potom začal uvažovat, že si najde jiné místo, doma se hádal s rodinou. Pak udělal v práci vlastní a pořádnou chybu, firma musela platit penále, dostal okamžitou výpověď. [22]
- Opakovaně pronásledoval dívku a až z přílišné péče je podezřelý čtyřicetiletý mladík, který je podezřelý z trestného činu nebezpečné pronásledování o rok mladší ženy. Vyhrožoval ženě, že ji ublíží na zdraví a poškodí její majetek. Mladík byl ve svých výhrůžkách vcelku vytrvalý, trvalo to přes rok. Činil tak osobně, ale i zasíláním SMS zpráv nebo telefonováním. Ženu navíc opakovaně pronásledoval až do jejího zaměstnání a na další místa, kde jí slovně vyhrožuje. [23]

4.4 Přepadení

Obětí přepadení se může stát kdokoli a kdykoli. Jak v práci, na ulici tak i zázemí domova, kde si lidé myslí, že jsou v bezpečí. Přepadení se neopakuje tak často, jako předchozí typy napadení.

- Zatím dva neznámí mladíci přepadli se zbraněmi v rukou banku, obsluhu a klienty donutili lehnout si na zem. Z banky si odnesli neznámý obnos peněz. Svědci viděli dvojici podezřelých mužů v nedaleké ulici, kde nasedli do osobního vozu a ujeli. V době činu se maskovali kuklami s otvory pro oči. Oba byli ozbrojeni střelnými zbraněmi. Od jedné ženy si vyžádali otevření kasy a donutili ji vydat hotovost. Pokladní mu peníze vydala, muži pak z banky odešli. Nikdo se během přepadení nezranil. Pokladní, jež peníze pachatelům vydala se stala znovu obětí přepadení, Tentokrát ji mladík vytrhl kabelku a utekl. Přepadená si začala myslet, že nějakým způsobem přitahuje pachatele. Její chování se změnilo. Stále se ohlížela kolem sebe, kabelku pevně tiskla k tělu, chodila při zdi a snažila se chovat nenápadně. To se jí tímto způsobem nedařilo a přitahovalo více pozornosti. To se potvrdilo až tehdy, kdy byla brutálně napadena a okradena. [24]
- Pachatel prořízl síťku proti hmyzu umístěnou na okně do potravinového skladu rodinného domu a vlezl dovnitř. Zde s kuklou na hlavě přistoupil k 81 leté majitelce domu s nožem v ruce, kterým mával poškozené před obličejem a požadoval na ní 100,-Kč. Násilím pak popotahoval poškozenou po zemi, přičemž se praštila do hlavy o schod. Dále jí hrubým způsobem zatlačoval hlavu do polštáře a házel přes ní deku, kdy poškozená pak vydala pachateli finanční hotovost. Pachatel před odchodem ještě odcizil mobilní telefon a odpojil ze zásuvky pevnou telefonní linku, aby nemohla volat o pomoc. Při prvním přepadení pachatel požadoval jen nízkou hotovost a jelikož se mu získání hotovosti zdálo velmi jednoduché tak se po čase vrátil zpět. Tentokrát chtěl po majitelce domu nejvyšší možnou hotovost, kterou ukrývá v domě. Protože si pachatel myslel, že je nedostižný a oloupení je velice snadné a bez většího násilí začal se vracet častěji a častěji. „Jako do obchodu“ Ženu pravidelně okrádal o hotovost a později i součásti zařízení domu. [25]

5 POPIS KAZUISTIK

5.1 Sexuální napadení a zneužívání

- Příběh Zdenky: Tohle všechno a řadu dalších ponižujících detailů musela Zdenka několikrát opakovat na policii, než zatkli mladíka z vedlejší vesnice, který si jí všiml právě tu noc na diskotéce a myslel si že právě ona bude velice snadná oběť, protože věděl, co všechno prožila a že ji ostatní obyvatelé vesnice nemají v lásce. Dnes Zdenka nemá přítele a neví, jestli si nějakého dokáže vůbec najít. Trauma ze znásilnění a přepadení, se kterým bojuje pomocí terapie ji asi jen tak neopustí. "Jestli mu dokážu někdy odpustit? Možná, že časem ano. Nikdy ale neodpustím lidem od nás, jak se ke mně chovali!" Podobné reakce, jaké zažila Zdenka od svých sousedů, se dají očekávat od mnohých lidí, kteří sice se znásilněním nepřišli přímo do kontaktu, přesto jsou si jisti, že si za to může konkrétní žena sama. Mnoho žen se z tohoto důvodu bojí ke znásilnění přiznat, nechtějí prožít nepříjemné chování policie a často i vyšetřujícího gynekologa. Co si žena ze znásilnění ještě odnese? Kromě křivých pohledů okolí a často i nejbližších, necitlivého zacházení v ordinaci nebo policejní stanici se většina zneužitých žen potýká se silným posttraumatickým šokem a poruchou, kdy se uzavírají do sebe, nechtějí s nikým mluvit, „štítí“ se jakýchkoliv doteků nebo pohledů. Z tohoto bludného kruhu jí může pomoci zejména rodina, nejbližší a pokud možno i trpělivý partner. Pokud to i přes všechnu snahu nepůjde zvládnout, je vhodné vyhledat odbornou pomoc! Ostýchat se zajít k psychologovi je jen zbytečným oddalováním řešení. Doufám, že drtivá většina z nás podobný zážitek nebude muset nikdy prožít. K tomu nám pomůže jenom jedno, dobrá prevence a vyhýbání se zbytečného riskování. Prevence neznamená, že byste snad od zítřka měly začít nosit dlouhé volné šaty, které zakryjí každou křivku. Prevence znamená být připravena na případné přepadení! Naučit se něco málo ze sebeobrany a nosit s sebou v kabelce „účinné pomocníky.“

Proč by si znásilněná žena měla po jedné noci najednou připadat promiskuitně? Za to, že si vzala krátkou sukni? Za to, že si vzala tílko s hlubším výstřihem? Většina z nás si v obětech znásilnění představí krásné mladé vlnadné slečny, které svým vzhledem útočníka přímo přitahují. Ale není tomu tak – znásilnění se odehrává i během dne, oběťmi jsou často i neplnoleté děti, starší ženy, buclaté maminky, šedé

myšky. Důležitým pojídlem není tedy sexy postava, ale spíš vyzářování jakési slabosti, strachu a nejistoty, osamělosti, nebo i fyzický handicap. Tyto skutečnosti často přesvědčí pachatele zaútočit na svou kořist. [26]

- Znásilnění za přítomnosti rodičů. Po zmínce pachatele před ostatními v nápravném zařízení se stala tato rodina terčem ostatních pachatelů. Ti je navštěvovali často i několikrát za měsíc. Odnášely si kusy interiéru, finanční obnosy anebo přišli za účelem znásilnění. U prvního přepadení a znásilnění si rodina nepomyslela, že se stanou opakovanou obětí trestného činu. „Je to nepopsatelný pocit, když se koukáte na to, jak ubližují vašemu dítěti a nemůžete mu pomoci. Klidně bych i zemřel, kdybych tím pomohl odvrátit řádění těch chuligánů,“ řekl v rozhovoru otec. Podle odborníků trpí rodina po prožitém násilí psychickou poruchou, neboť jak znalci řekli před soudem, prožité trauma se vymykalo svou intenzitou a obsahem běžným lidským zážitkům. Zda se s tím časem dokáže vyrovnat není vůbec jisté. Terapie může trvat roky, řekla před soudem psycholožka. Celý tento incident měli pachatelé vždy pod kontrolou a díky nemohoucnosti obou rodičů si mohl dovolit je nechat bezvládně přihlížet. Tyto hrůzné činy se stávali již pravidelností a rodina ztratila důvěru v pomoc od policie tak i od blízkého okolí. Poslední známý trestný čin spáchaný na rodině skončil tragicky, úmrtím otce na bodné rány. Až tento smutný konec donutil matku s dcerou se odstěhovat. A tím snad vyřešit jejich opakované přepadení. Další informace o jejich dosavadním životě již nejsou dostupné a tak můžeme doufat, že vše skončilo a žijí normální život.

Po spáchání prvního trestného činu, se staly více náchylné pro ostatní trestné činy a dostávalo se jim větší pozornosti od pachatelů, kvůli nemohoucnosti rodičů. [27]

- Příběh slečny Z., které je 14 let a je upoutána od dětství na invalidní vozík. S fyzickou či mentální indispozicí jsou velmi snadnou obětí z několika důvodů. Prvním důvodem je snížená schopnost či možnost obrany před agresí. Schopností obrany rozumíme fyzickou schopnost útok odrazit, bránit se, uniknout do bezpečí a podobně. Možností obrany rozumíme faktickou možnost dovolat se ochrany svých práv a pomoci ve společnosti. Osoby, které jsou omezeny v pohybu, upoutány na invalidní vozík, nebo nemají pro svou mentální indispozici schopnost komunikace, jsou totiž sociálně izolovány, a proto je jejich možnost dovolat se ochrany velmi ztížena, ne-li mnohdy vyloučena. Druhým důvodem bývá často

vysoký stupeň závislosti indisponované osoby na agresorovi. Tím nerozumíme "pouze" ekonomickou a citovou závislost, jako je tomu u ostatních obětí, ale také závislost doslova existenční. Pro handicapované osoby je jejich rodina či blízký člověk jediným spojovacím článkem s okolím, jejich "náhradní ruce", jediná společnost.

Další důležitou skutečností je v mnoha případech ztížená schopnost komunikace s okolním prostředím a to buď na základě smyslového postižení, nebo mentální indispozice. Taková oběť například neumí, nebo není schopna podat popis pachatele, nerozezná nebezpečnost situace a podobně.

U obětí s mentálním postižením navíc existuje faktor důvěřivosti a nezkušenosti v lidských vztazích, rozpor mezi vývojem pohlavních znaků a rozumovou úrovní, menší svědecká věrohodnost a snadná ovlivnitelnost, dezorientovanost v běžném životě atd.

Jako další důležité faktory lze uvést například nízké sebevědomí oběti vyplývající z její tělesné indispozice, neschopnost samostatného jednání u osob s mentálním postižením osob, předsudky veřejnosti (v některých případech nejen laické), neznalosti intimní zóny při komunikaci, vliv psychofarmak, opoždění morálních aspektů atp. [28]

5.2 Domácí násilí

- Příběh paní N., které je 75 let. Další skupinou obětí, na kterou nesmíme v žádném případě zapomenout, jsou staří lidé. Velice často jsou obětí agrese svých dětí, vnoučat a jejich partnerů, pokud s nimi sdílí společnou domácnost. I v tomto případě má domácí násilí vysokou latenci. Jako některé z důvodů jsou popisovány pocity vlastní viny, fyzická i psychická závislost na agresorovi, strach, stud, zvýšená nedůvěra, zvýšená úzkost, emoční nevyrovnanost, vysoká míra sugestibility apod., jako důsledek změn psychiky ve stáří. Agresor snadno zneužije člověka, který pro svůj věk nemá možnost se bránit, snaží se vždy ve všem vyhovět a navíc dost často neví, kde jsou hranice vztahu s mladší generací. U mnoha těchto starších obětí se setkáváme s tvrzením, že už je jim jedno, jak se k nim ostatní chovají, že oni už nějak dožijí, což je samozřejmě tvrzení, které agresorovi

dokonale nahrává. Staří lidé jsou také často k agresorovi tak citově připoutáni, že mu omluví prakticky cokoliv. Velmi významným faktorem je také strach starších lidí, že jsou v mladé domácnosti na obtíž, a tudíž mají snahu se co nejvíce přizpůsobit stávajícím podmínkám. Tím snadno přijímají roli oběti, která je jim v rodině prisouzena. Často je jim také ubližováno, když se pokoušejí pomoci jiným obětím v rodině, nebo se jich zastávají, a to jak dětí, tak partnera agresora. Senioři se často také velice stydí za to, že některý z členů jejich rodiny je schopen se zle chovat, a proto nevyhledávají pomoc a násilí trpí. [29]

- Příběh Tomáše, kterému je 12 let. Zde se mentálně postižené dítě nejprve dívalo na násilí páchané na ostatních členech rodiny a posléze na sobě. Kvůli jeho nízkému IQ se otec neobával, že mu Tomáš nějak ublíží, někomu se svěří nebo se mu postaví. Dle výzkumu STEM, který byl v květnu roku 2001 proveden pro Bílý kruh bezpečí vyplývá, že v 81 % rodin, ve kterých existuje partnerské násilí, žijí děti. Pro dítě je samotná hrozba existence násilí mezi jeho rodiči velkou zátěží, a to i když není jeho přímým svědkem, což znamená, že i když nevidí útoky agresora, může je slyšet, nebo je svědkem jejich následků na oběti, na zařízení domácnosti a podobně. Dle obdobného výzkumu z roku 2006 se v přítomnosti dětí odehrává násilí téměř v 60 % rodin. Tato čísla jsou naprosto alarmující. Pokud je dítě ještě malé, nechápe, co se to s jeho rodinou děje, proč otec bije matku, naprosto postrádá zázemí a samozřejmě se velice bojí. Dítě je navíc také "osobou se sníženou schopností obrany", což v důsledku znamená, že útok na dítě mívá mnohem těžší následek, než útok stejné intenzity na dospělé osobu (více než polovina dětských obětí se musí podrobit nemocničnímu ošetření, na rozdíl od obětí dospělých, kde převládá ošetření ambulantní).

Nezletilé dítě se může stát přímou obětí domácího násilí dvěma způsoby. Prvním je přímý a zamýšlený útok na jeho osobu s úmyslem mu ublížit. Druhým případem je snaha dítěte, které je přímým svědkem útoku na jinou oběť, tuto oběť chránit. Přitom je častou situací, že je dítě zraněno. V některých případech může dokonce dojít k úmrtí dítěte.

Děti jsou zasaženy domácím násilím o to více, že si samy nemohou vybrat, zda ve vztahu v domácnosti s agresorem setrvají. Dítě žije pod stejným tlakem a strachem z útoku stejně jako jeho rodič, který je obětí, ale navíc podstatu tohoto násilí není

schopno rozumově pochopit. V tom je i velká nedostatečnost naší právní úpravy, protože neposkytuje týraným obětem možnost i se svými dětmi zůstat ve svém bytě, zatímco agresor by byl vykázán. U nás do nedávné doby systém fungoval zcela opačně, a tedy necitelně. Tím, že dítě bylo nuceno opustit svůj domov a prchnout před agresorem například do azylového domu, byla jeho psychika vystavena dalšímu otřesu ze ztráty zázemí, kamarádů a podobně. Dnes je postavení obětí domácího násilí zlepšeno v důsledku možnosti vykázání agresora. [30]

- Příběh paní I., která se seznámila se svým budoucím manželem, panem R. Dominantní skupinou obětí jsou oběti partnerského domácího násilí. Oběťmi jsou ženy i muži. Případy řešené odpovídajícími orgány zveřejňují, že nejčastějšími oběťmi jsou ženy. Pokud se tedy zaměříme na ženy zjišťujeme, že neexistuje něco jako tzv. typická oběť domácího násilí. Známe příběhy mnoha obětí domácího násilí, kde každá oběť je něčím specifická je z jiného prostředí. Jsou to ženy dvacetileté, čtyřicetileté i po šedesátce. Jsou známy případy domácího násilí trvajících přes 25 let i případy, kdy se obětem podařilo se ze vztahu vymanit po krátké době. Jednu věc mají tyto příběhy společnou: nenápadnost, s jakou domácí násilí začíná. Dle již jednou citovaného výroku: v domácím násilí jde nejdříve o důstojnost, pak o zdraví a nakonec o život. Žádná z obětí si nezačínala vztah s očekáváním toho, že jí bude pravidelně ubližováno. To je právě na domácím násilí to zákeřné, že totiž začíná nepozorovaně. A zatímco jednotlivé útoky se opakují v cyklu útok - omluva - období klidu - nový útok, oběť je stále více emočně i finančně připoutávána k agresorovi. Postupem času je oběť na agresorovi tak závislá, že když jí začne ubližovat nepokrytě, nevykládá si to oběť jako nepatřičné chování ze strany agresora, ale jako chybu jí samotné. Toto navenek nesmyslné jednání zmátlo již mnoho lidí, kteří chtěli některé z obětí pomoci. Na oběti, která se útočníka zastává, omlouvá ho a "rozumí mu" se ve skutečnosti tímto projevuje tzv. "syndrom týrané ženy", který se u oběti domácího násilí objevuje často. Je to pro oběti partnerského násilí přirozená ochranná reakce, která jim pomáhá vyrovnat se s tvrdou realitou jejich vztahu. K takto nepřiměřeným reakcím oběti patří například popírání nebezpečnosti partnerova jednání, tvrzení, že se jí nic ve skutečnosti nestalo, omlouvání partnera, zlehčování utržených zranění, odmítání nabízené pomoci, disociace a podobně. Toto jednání ovšem oběť nebere jako výmysl;

opravdu věří tomu, co dělá a říká. Reálné nebezpečí si velice často neuvědomuje a potřebuje impuls zvenčí, aby jí došlo, že ve skutečnosti je to agresor, ne ona, kdo se chová v dané situaci nepatřičně.

Po útoku se obvykle agresor k oběti chová mile, dává jí dárky jako "odškodnění", omlouvá se, nebo naopak jedná, jako by se nic nestalo. Poté, co mu oběť odpustí, přijme jeho omluvu, nebo přistoupí na myšlenku, že se vlastně nic závažného nepříhodovalo, agresor zaútočí znovu a většinou s větší razancí. Postupem doby se období klidu zkracují a útoky se stávají intenzivnějšími, ale pro oběť je už v tuto dobu extrémně těžké od agresora odejít. Na konci celého procesu již jde oběti doslova o život. [31]

5.3 Šikana

- Kyberšikana na Žďársku. Hlavním důvodem se stal jeho vzhled, což je velice časté u šikany mezi dětmi. Závažný případ kyberšikany řeší nyní na 3. základní škole ve Žďáře nad Sázavou. Zaměstnanci školy hovořili se všemi dětmi, které se zesměšňování prostřednictvím internetu zúčastnily, a s jejich rodiči. Pouze rodiče těch žáků, jež s šikanovaným hochem nechodili do jedné třídy, byli kontaktováni dopisem. „V něm jsme je upozornili na to, že se dítě na tuto stránku urážející žáka naší školy připojilo. Dále jsme je informovali o pravidlech užívání Facebooku“. Mezi tato pravidla mimo jiné patří, že Facebook není vhodný pro děti mladší třináct let. Školáci mezi třinácti a osmnácti lety by pak při využívání této sociální sítě měli být pod kontrolou rodičů. V návaznosti na tento případ, který se v této škole udál podle jejího vedení poprvé, se tam chystají také preventivní opatření. Ta by měla zabránit opakování takové události. Osloveni byli všichni třídní učitelé, kteří dostali informace o prevenci při práci s internetem. Případ se také stane předmětem třídnických hodin ve všech třídách základní školy. Kyberšikana je mezi dětmi a mládeží v současné době aktuálním problémem. Zabývají se jí také žďárští policisté, kteří toto téma zapojují do preventivních přednášek o šikaně. „Na toto téma jsme hovořili například na dvou školách na Bystřicku. Pokud je ze strany škol zájem, přednášky děláme“. [32]
- Příběh Aleny. Alena začala vyčnívat z řady svými psychickými problémy, které se odehrávali v jejím soukromí a svěčila se s nimi kolegyni, která to prozradila její

nadřízené. Skrytý teror na pracovišti, tzv. mobbing, zažívá v Česku každý šestý zaměstnanec. Řada z nich kvůli němu práci ztrácí a často končí u psychiatra. Dlouhodobá šikana na pracovišti přitom může firmy stát i stovky tisíc korun ročně.

Alenin případ je typickou ukázkou mobbingu. Jde v podstatě o psychickou šikanu na pracovišti. Osobní zkušenost s ní má více jak 16 procent zaměstnanců. Čtvrtina z nich je některé z forem mobbingu vystavována minimálně jednou týdně a téměř polovina zažívá psychoteror po dobu delší než jeden rok. Loňský průzkum ukázal, že terčem skrytého teroru na pracovištích se začínají stávat zaměstnanci středních a starších věkových kategorií, nejčastěji ženy ve věku nad 45 let. Většinou končí s výpovědí v ruce a někdy i v péči lékařů. Obětí mobbingu se ale může stát prakticky každý, bez ohledu na věk.

Účinná forma boje s mobbingem je, schovávání důkazů, například písemnou dokumentaci a emailovou poštu. Zajistěte si osobní svědectví v momentech, kdy jste diskriminováni. Začněte si psát deník všech událostí. Tyto důkazy mohou být rozhodující v jednání s vedením firmy, s odbory nebo v případném soudním procesu.

„Zdá se, že velmi ohroženými jsou zaměstnanci samostatní, nějakým způsobem vyčnívající či neochotní ztratit svoji autonomii a nezávislost. Systematické intrikování, útoky, které proti nim vedou kolegové nebo nadřízení je postupně připravují o sebevědomí a pracovní výkon“. Podle odborníků se do osobní filosofie některých lidí i firemních vztahů v Česku začíná již delší dobu promítat názor: „Být agresivní se vyplácí!“ Ve firmě, kde získá agresor prostor a na pracovišti začne fungovat psychoteror, dochází postupně ke ztrátám. „Zvyšuje se míra plýtvání. Klesá motivace zaměstnanců, vytrácí se pocit sounáležitosti s firmou, stávající zaměstnanci rezignují a přestávají být aktivní a někteří raději odcházejí pryč“. Pracovní kolektiv už nechce být veden, musí být hnán. [33]

- Prosperující firma změnila majitele a schopný vedoucí oddělení byl najednou chytřejší než jeho noví nadřízení. Šikana se mnohdy těžko odhaluje. Zvláště v případech, kdy dlouhodobou šikanu a konflikt na pracovišti vytvářejí samotní šéfové firem (tzv. bossing). Není to jednorázový pracovní konflikt, který odezní. Jde o konflikt neřešený či nevhodně řešený a dlouhodobě opakovaný, který

znepříjemňuje zaměstnanci život po dobu několika měsíců. Probíhá skrytě ale vždy s jediným cílem – zlikvidovat oběť, vystrnadit ji z firmy. Ve snaze zbavit se nežádoucího kolegy či podřízeného a upevnit si vlastní pozici ve firmě je vynalézavost agresorů značná. Vše může začít legráckami, žertíky a posměšky. Postupně se připojí schválnosti, intriky a plánované úsilí agresora, aby se jeho oběť stala ve firmě černou ovčí, kdy do hry zapojí okruh svých spojenců. Za mobbing je vždy zodpovědný zaměstnavatel. Nový zákoník práce zakazuje na pracovišti jakoukoliv diskriminaci, obtěžování a pronásledování. A povinností firmy také je vytvářet dobré pracovní prostředí. Dovolat se svých práv a nad šikanujícími kolegy zvítězit ovšem bývá obtížné. [34]

- Příběh pronásledované dívky. Až z přílišné péče je podezřelý čtyřicetiletý mladík, kterého policie podezřívá z trestného činu stalking. Že se jedná o stalking, čili zlovolné pronásledování a obtěžování jiné osoby, nemá policie nejmenších pochyb. Mladík byl podle policie ve svých výhrůžkách vcelku vytrvalý, a to již od minulého roku. Stalking v té době ještě nebyl trestným činem. Jeho zařazení mezi kriminální delikty umožnila až novela trestního zákoníku platná od letošního ledna. Před uznáním stalkingu, byli pachatelé za stejný čin odsuzováni za násilí proti jednotlivci a skupině a vydírání. Mladíkovi hrozí za jeho činy trest odnětí svobody až na jeden rok. Příčinou byl její vzhled, mladíkovi se strašně líbila, ale ona s ním nechtěla nic mít a odmítala jeho pozvání a tím se stala jeho cílem. [35]

5.4 Přepadení

- Přepadení důchodce kvůli 100,- Kč. U starších osob je přepadení snadnější, protože nemají ke své obraně dostatek sil a hbitosti. Proto si je pachatelé vybírají. Poškozené ženě způsobil lehké zranění a velký psychický šok. Žena se začala dostávat do běžného života po prvním traumatické přepadení a v tom ji zasáhlo další přepadení od toho samého pachatele. Postup byl stejný jen chtěl vyšší finanční obnos. Při dalších návštěvách se pachatel již nemaskoval a začal si odnášet i součásti interiéru. Žena se obrátila na policii s nedostatečnými důkazy na jeho polapení. Pachatel se vracel častěji a žena se už smířily s jeho nevídanými návštěvami. Vše skončilo, když se majitelka domu psychicky zhroutila a musela být hospitalizována. Tento případ je až kuriózní, protože pachatel si odnesl na začátku

pouhých 100,- Kč a dále ji navštěvoval jako v obchodě, jenže zde nemusel platit a vždy si něco odnesl. [36]

- Přepadení banky. Tentokrát je oběť vystavena násilí z důvodu svého zaměstnání, které si většinou vybírá na základě svých možností a rozhodnutí. Trestný čin, jenž se pokladní netýkal osobně, ale odehrával se v její blízkosti, ji poznamenal. U každého, kdo se setká s tímto jevem, se následky projeví jinak. V jiné míře a době po spáchání trestného činu. V tomto případě shodou okolností se stala obětí druhého přepadení, nezávisle na první. Druhé přepadení bylo již spáchané přímo na její osobě. Po druhém přepadení nastal převrat v její psychice. Začalo to postupnými problémy v zaměstnání s kolegy, kdy si přepadená oběť myslela, že ji nikdo nechápe a nerozumí a myslela si, že oni jsou ti špatní. Narůstající strach z opětovného přepadení ji poznamenal v chování. Začala se ohlížet kolem sebe, kabelku tiskla pevně k tělu (jako by nesla velký finanční obnos). Vyhýbala se lidem, jen aby se s nimi nemusela bavit nebo jen projít v jejich těsné blízkosti, snažila se chovat nenápadně, ale opak je pravdou. Žena na sebe přitahovala více a více pozornosti pachatelů, protože vypadala velmi nápadně, a pachatelé se mohli domnívat, že skrývá něco velmi důležitého. To se potvrdilo při dalším útoku, kdy žena utrpěla těžké poranění hlavy. Pachatel ji ukradl jen kabelku. Ale k jeho překvapení tam bylo pouze 150,-Kč, řekla napadená žena. [37]

6 NAVRHNUTÍ PREVENTIVNÍHO DOPORUČENÍ A OPATŘENÍ (PRIMÁRNÍ SEKUNDÁRNÍ A TERCIÁRNÍ) PRO ŘEŠENÍ PROBLEMATIKY FENOMÉNU MNOHOČETNÉ OBĚTI

Prevence proti opakovanému napadení se liší. Rozdíly jsou v místě, pachateli a nejdůležitější v oběti. Nejvíce ohroženou skupinou potenciálních obětí jsou děti, ženy a senioři. V malém procentu i muži. Některé oběti jsou psychicky zdatnější a dokáží lépe vstřebat násilný čin, ale vždy v nich zůstane pocit bezmoci v dané situaci. U všech obětí je nutné se dostatečně věnovat jejich fyzické a hlavně psychické stránce. Šrámy, modřiny nebo jakékoli jiné fyzické ublížení se časem zhojí a oběť to nijak závažně nepoznamená. Po psychické stránce je to u většiny případů složitější. Ne u všech obětí dojde k oznámení násilí na něm spáchaném hned po činu. Některé oběti promluví postupem času a jiné se tím vnitřně trýzní celý život.

Preventivní opatření proti sexuálnímu násilí v zázemí domova od partnera a domácímu násilí je velice složité. Důvodem je velice blízká provázanost s agresorem. Nejjednodušší varianta je to oznámit na příslušné orgány nebo se obrátit na odborníky. Bohužel to nebývá tak jednoduché. Prevencí u tohoto typu násilí je dostatečná informovanost o možných postupech a právech, které se dají získat pomocí odborné literatury, které je na našem trhu dostatečně, na internetu ve formě blogu se nachází i odborná poradna a v organizacích, které (Bílý kruh bezpečí-www.bkp.cz) pořádají pro obyvatelstvo přednášky na tato témata nebo po telefonu na lince bezpečí. Pokud se oběť obává, že její partner má tyto sklony, doporučím psychologickou poradnu pro oba. Málo kteří občané navštíví přednášku nebo poradnu ještě před tímto násilím, protože si myslí, že jejich vztah to nepotká a k návštěvě se uchýlí, až když tento závažný problém nastane, což už bývá pozdě, protože oběť už má nedůvěru v trýznitele. Ze všech případů domácího násilí je nejlepší řešení ukončení vztahu.

Obdobná prevence se týká i šikany. Šikana se nejčastěji vyskytuje ve škole a na pracovišti. Ve školách se šikana objevuje v několika podobách a prevence je složitá, protože jedince nebo skupiny se trestají napomenutím, zhoršenou známkou z chování a na závěr převedením na jinou školu. Většina šikanujících pochází z rodinných poměrů, které nejsou vždy příznivé pro dítě. Děti ovlivňuje rodinná situace a podle toho se chovají. U těchto případů nepomůže pozvání rodičů do školy a promluvení si s nimi. Pokud rodiče nezvládají své děti, tak pro tyto typy je určena speciální škola, kde pracují odborní

pracovníci. Ve školách se používají dotazníky na zjištění jejich psychického stavu, a zda se setkali se šikanou, mimo jiné se tam dotazují i na zkušenosti s drogami apod. Prevence ve školních zařízeních se dá do určité míry kontrolovat, protože trýznitelů si učitel může všimnout i během vyučování a tím může předcházet šikaně. Například o přestávkách znásobit dozory na chodbách a ve třídách, promluvit si s trýzněným dítětem, aby šikanu nahlásilo. Vzniká nový trend v šikaně - šikana pedagoga, kyberšikana a stalking. U šikany pedagogů žáky je lepší změnit třídu popřípadě i školu. Kyberšikana je převážně přes telefon nebo internet. Proti tomuto je jediná prevence a to nedávat případným pachatelům telefonní číslo, bydliště či emailovou adresu. Pokud se tak stane, pátrání po pachatelích není ve většině případů složité, protože telefony mají své výrobní a telefonní číslo, které se pomocí policie a operátora dá dohledat, a to samé je i u počítačů. U těch se po připojení do sítě internetu dohledává IP adresa uživatele. Šikana ve formě stalkingu neboli pronásledování má za preventivní opatření jen nikomu neoznamovat své osobní údaje, např. kde pracujete, bydlíte. V dnešní době jsou i učitelé školeni proti šikaně mezi dětmi, tak i šikany ze strany dětí k nim. Dostávají instrukce, jak postupovat, komu ji nahlásit a jak rozdávat kázeňské tresty.

Na pracovišti se s šikanou setkáváme v případech, kdy nadřízený přetěžuje zaměstnance, mezi kolegy a také šikana nadřízeného podřízeným. Preventivní opatření je vždy na firmě nebo vedoucím. V menších firmách většinou panuje rodinná povaha vztahů než u větších. V malých si tento druh násilí hlídá sám majitel, který je informuje o prevenci a sankcích. U větších bývá několik majitelů, vedoucích, mistrů a dělníků. V těchto případech si hlídá šikanu vedoucí oddělení. Ve firmách se informace o šikaně sdělují pomocí seminářů a informačních letáků.

Pokud se objeví na pracovišti šikana, tak je důležité oddělit šikanujícího od oběti. Například přeložením na jiné oddělení, domluvou, poradenstvím u psychologa nebo propuštěním pro porušení pracovní kázně.

Proti sexuálnímu napadení je možné se bránit několika způsoby. Nenosit přehnaně vyzývavé oblečení, neprovokovat gesty, které mají sexuální podtext například svádění pohledem, když nemáte zájem o bližší kontakt, nechodit v pozdních nočních hodinách sama přes opuštěné prostory, nejezdit autostopem, vyhýbat se temným zákoutím, nenechat se doprovázet cizími lidmi. Pokud se oběti zdá, že ji někdo pronásleduje, tak by měla požádat o pomoc kolemjdoucí nebo se vmísit do skupiny lidí. Pokud není poblíž žádné

místo, tak je dobré překvapit útočníka například slovy, hoří, hurá“. Dobré je znát své možnosti a použitelnost zbraní, které jsou k tomu určené nebo improvizované, obrana musí být rychlá a účinná. Dobrá příprava je i předstírání při vchodu do domu například „Už jsem doma, Máma přišla“ apod.. Vchodové dveře vždy uzamykejte a cizím lidem neotvírejte. Pokud už dojde k situaci, kdy pachatel svou oběť dostihl, tak se v některých případech doporučuje neklást odpor a projevit falešný souhlas s jeho úmysly. Tento druh obrany je jen pro silné povahy. Ne každý má v kritické situaci pod kontrolou své jednání.

V případě přepadení na ulici je obdobné chování jako u sexuálního napadení. Pokud jde pachateli o hotovost, mobil nebo cokoli majetného je lepší v případě mužů, žen a dětí, které dostatečně neovládají sebeobranu a nemají ji dostatečně natrénovanou se vzdát věcí, které požaduje pachatel.

Preventivní opatření proti okradení je být pečlivý a tím snížíme riziko na minimum. Na veřejném prostranství, nákupních centrech, autobusech, nádraží apod., kde se kolem pohybuje více lidí je důležité věnovat pozornost svým zavazadlům, taškám, aby byly dobře zavřené a nenechávat cennosti v horní části zavazadla, ke které by mohl mít pachatel snadnější přístup. Zbytečně se nechlubit svou finanční situací nebo kolik máte u sebe v hotovosti. To by mohlo mít za následek nechtěného vykradení domova. Už podle známého rčení „Pachatel se vrací na místo činu“, přirovnání platí u pachatelů, kteří si při první krádeži všimnou více předmětů, které se dají dobře finančně zhodnotit a zanedlouho se vrátí. Předcházet těmto krádežím je použití několika bezpečnostních prvků. Nejúčinnější je použití kombinace elektronických a mechanických zabezpečovacích prvků. Například bezpečnostní dveře s více prvky uzamykání, bezpečnostní okna nebo fólie, kamerové systémy, detektory pohybu, které mohou být napojeny na pult centralizované ochrany. V dnešní době jsou pachatelé drzejší a tak zkouší různé metody, jak proniknout do obydlí bez použití násilí. Například podomní prodavači, náhlé prosby o rozměnění bankovky, pracovníci plynáren, pomoc při náhlé nevolnosti apod.. Než otevřete dveře je dobré se přesvědčit, kdo za nimi stojí a poté se rozhodnout, zda otevřít. Pokud se obyvateli nebude cokoli na neočekávané návštěvě zdát, tak ji poproste, aby přišla v době, kdy nebudete sami.

Primární prevence

Primární prevence zahrnuje především výchovné, vzdělávací, volnočasové, osvětové a poradenské aktivity zaměřené zejména na nejširší veřejnost. Je necíleně orientovaná na celou společnost, instituce a občany. Zvláštní pozornost je zaměřena na pozitivní ovlivňování zejména děti a mládeže (využívání volného času, možnosti sportovního využití). Těžiště primární prevence spočívá v rodinách, ve školách a v lokálních společenstvích. [38]

Sekundární prevence

Sekundární prevence se zabývá rizikovými jedinci a skupinami osob, u nichž je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou pachatelé nebo oběťmi trestné činnosti (specializovaná sociální péče), na sociálně patologické jevy (např. drogové a alkoholové závislosti, záškoláctví, gamblerství, povalečství, vandalismus, etnické konflikty, dlouhodobá nezaměstnanost) a příčiny kriminogenních situací. [39]

Terciární prevence

Terciární prevence spočívá v resocializaci kriminálně narušených obětí i pachatelů (pracovní uplatnění vč. rekvalifikace, sociální a rodinné poradenství, pomoc při získávání bydlení...). U oběti jde i o předcházení sekundární viktimizace, o napravení následků trestného činu a o poskytnutí potřebné pomoci. Jejím cílem je udržet dosažené výsledky předchozích intervencí a rekonstrukce nefunkčního sociálního prostředí. [40]

7 OSOBNÍ STANOVISKO K PROBLEMATICE

Problematika fenoménu mnohočetné oběti bylo do nedávna pro mě pojem, který jsem znal jen okrajově, a všeobecně se dá považovat za novodobý jev v naší společnosti. V dřívějších dobách tento problém nebyl tolik diskutován, protože všichni se převážně soustředili na potrestání pachatele než na psychický stav oběti. Dnes se tento problém stává alarmující a lidé ho pomalu začínají brát v zřetel. Vznikají nové názvy pro opakující se násilí např. Stalking, Mobbing, Bossing a jiné.

Mnohočetnou obětí se může stát kdokoli a kdykoli, nezáleží na tom, jakého jste pohlaví či věku. Seniorů, žen a dětí se tento jev týká nejvíce. Některé typy zaměstnání jsou více náchylné na příznaky viktimologie, např. povolání barman, taxikář, prostitutka.

Podle mého názoru, který jsem si rozšířil diplomovou prací, je nejhorší a nejrozšířenější domácí násilí a hned po něm šikana. S tímto typem násilí se setkává nejvíce lidí, ať už osobně, nebo někdo jim blízký. Vše pramení z hledání kasuistik v médiích. Některé případy skončily i smrtí (možná je to dobře, pro oběť), které ve většině případů předcházelo několikaleté týrání a zažívání nejistot, stresu, strachu a ponižování se každý den. Tím horší je, že Vám ubližuje osoba, se kterou trávíte nejvíce času, sdílíte s ní svůj život i domov. Pro osoby, které nikdy toto nezažily, je to až nepředstavitelná situace.

Sám nevím, jak bych se zachoval v takové situaci, a jestli bych měl sílu se s tímto problémem někomu svěřit. Obětem, které se uzavřou do sebe se velice těžko pomáhá. Důležité je, aby promluvily o skutku spáchaném na její osobě. Oběť by měla promluvit o traumatizující události sama a bez nucení. Zde je jeden ze zásadních problémů, protože v některých případech oběť promluví po letech nebo vůbec a celý život vstřebává danou traumatizující situaci. Podle mého názoru je důležité získat důvěru a pocit bezpečí u oběti. A v žádném případě nevystavovat oběť opětovnému připomínání, hlavně pokud se jedná o čin, s kterým je již vyrovnaná.

Ti, kteří se v dětství stali obětí šikany se mohou stát v pozdějším věku trýzniteli a násilí, co bylo spáchané na jejich osobě opětují dalším pro uspokojení svého ega, a aby si dokázal, že má na to někoho pokořit a ovládat ho.

Celkově je problém v nízké informovanosti obyvatelstva a v nedostatečném zájmu o všeobecném násilí na lidech dokud se s tím neseťkají sami. Všeobecný názor zní, že mě se to nemůže stát, protože nic takového bych nedovolil. A kdyby náhodou se něco

podobného stalo, tak bych vyhledal pomoc. Pokud by lidé měli trochu na vědomí existenci těchto násilných činů a dodržovali základní pravidla pro prevenci, snížily by se počty obětí. Preventivní opatření znamená být dobře připraven na případné přepadení a vědět, jak se chovat, jak použít prostředků na sebeobranu k tomu určených nebo improvizovaných.

Pokud se psychický stav oběti zhoršuje, považuji za nutné vyhledat odbornou psychologickou pomoc.

ZÁVĚR

Již od roku 1991 se každého 22. února připomíná ve všech zemích Evropské unie den za oběti. Každým rokem přibývá případů s horším koncem a to je důvod k zamyšlení, jak se chovat k obětem. A tak je důležité se s problematikou seznámit blíže, protože nikdy nevíte, kdy se s jakýmkoli násilím setkáte vy sami nebo u osob blízkých.

Mnohočetnou obětí se může stát kdokoli. U některých obětí se setkáváme se střetem zcela náhodných situací a u zbylých se stává faktem, že se podílí na přepadení, i když si toho nejsou vědomy a pachatele vyprovokují (dispozice obětí, oblečení). Tím se stávají terčem pozornosti pachatelů a tak dochází k vícenásobnému napadení. Toto oběť dokáže ovlivnit a snížit tím riziko opakovaného napadení. Po spáchání trestného činu se u oběti zvyšuje zranitelnost na určitou dobu a tím se stává snazším cílem pro pachatele.

Orgány činné v této problematice u psychického násilí mají nelehký úkol, pokud nejsou viditelné znaky napadení není ani pádný důkaz. Rozpoznat psychické násilí nebo omezování osobní svobody oběti závisí jen na vylíčení situace. Mnohdy nemusí být pravdivá.

Většina obyvatel násilí zažívá každý den a ostatní se s ním nikdy nesetkají. Pro zmírnění, odvrácení nebo úplné zastavení násilí je důležitá prevence a informovanost, co násilí znamená, jak bránit sebe a své okolí proti násilí. Nejdůležitější je, aby se co nejvíce snížily násilné události. Jedním z prvních kroků je prevence, protože rány na duši se již nikdy nezahojí jako na těle. Násilí páchané na dětech a dospělých se posuzuje za velmi závažný celosvětový problém.

Při přepadení je normální mít strach. V těchto situacích ho pocítuje každý bez výjimky. Pachatel chce obvykle vaše ponížení, peníze, sexuální uspokojení, pocit převahy, nikoli váš život. Proto je dobré trénovat zvládání stresové situace a nepanikařit.

K obětem sexuálního násilí, domácímu násilí, přepadení i šikaně páchané na dětech nebo dospělých, bývaly vyšetřující orgány bezohledné. Pro ně byla oběť pouze svědkem trestného činu, která dostala pouze finanční odškodnění za ušlý zisk a zdravotní péči. Takové odškodnění nikdy nestačí, důležité je se věnovat i stránce psychické. I když se takový čin neprojeví hned, zanechá stopy a s postupem času nabírá na síle, až se oběti psychicky zhroutí. V poslední době se více hovoří, jak oběti přepadení, domácího násilí, sexuálního násilí nebo šikany navrátit zpět důstojné postavení ve společnosti.

U protiprávních činů domácího násilí, sexuálního obtěžování, šikany nebo přepadení je důležité, aby osoby, které vědí o páchaném násilí nebyly lhostejné a nahlásily jej na příslušných orgánech. Díky oznámení a projednání těchto činů můžeme zmenšit rizika pro další případnou oběť a pachateli tak zabránit nebo ztížit jeho další jednání.

V práci jsem se snažil uvést jednoduché postupy a přípravy na dané situace, které by mohly snížit riziko opětovného přepadení. Jak se chovat před, během a po napadení, na koho se obrátit. Nenechat se psychicky rozhodit a promluvit o spáchaném činu na vaší osobě. Pokud oběť tak neudělá, stává se náchylnější k dalšímu přepadení.

CONCLUSION

The day for the victims has been commemorated every 22nd February in EU countries since 1991. Yearly statistics report increasing number of cases that end worse. This is a reason to rethink approach to victims of a crime. And as you never know when you, or people in your surrounding, may come across any kind of violence, it's important to get better informed on this issue.

Anyone can end up being a multi-victim. Some are victims of coincidence, others, indisputably, participate in the attack when - although unknowingly - provoking the aggressor (with physiognomy or clothes). Such a person attracts attention of aggressors and it results in multiple-attacking. Anyway, the victim is able to control these critical factors and thus decrease the risk of further attacks. The offense is the victim increases vulnerability for some time and making it easier for deffenders.

Authorities dealing with the issue of mental aggression are helpless as there's no visible evidence of such an attack. Identifying mental aggression and/or illegal restraint, rest on the description of the situation, which often isn't credible.

A certain group of citizens face the violence every day, whereas others never come across it. To reduce, avoid or cease the violence totally, it is vital to emphasize prevention and education on what violence is. As mental harm healing is more difficult than physical one, the prevention is the first step. Violence on children and adults stands for a very fundamental issue worldwide.

It is natural to be afraid when attacked. Anyone, without exception, feels the same in such circumstances. The aggressor usually aims to humiliate you, to get money, sexual satisfaction or the feeling of superiority, but never wants your life. That's why training for stressful situations and avoiding panic is strongly recommended.

In cases of sexual violence, domestic violence, attacks or bully committed on children or adults, the authorities usually were very insensitive to the victim. They treated the victim as a witness to a crime, considered the person to be finance-damage and health-damage-claim-covered. Such compensation could never cover the mental aspect of the crime. Even if the effect of the crime doesn't demonstrate immediately, it remains, gets stronger and results in the breakdown of the victim. The issue of social dignity-regain for a victim of an attack, domestic violence, sexual violence or bully, now represents a very hot topic.

People aware of illegal domestic violence, sexual harassment, bully or assault can't stay indifferent and alert the authorities. Alerting and trying such crimes can help decrease the measure of threat to another victim and avoid or hinder the aggressor from further action.

In my thesis I tried to present easy methods and training for situations concerned, which might reduce the risk of reattack, instructing how to behave before, during and after the situation and who to apply to. Staying strong and reporting on the crime done to you is very important. A victim not doing so is an easy multi-victim-to-be.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY*Monografie*

- [1] - [6] ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. Psychologie oběti, s.111-157. ISBN 80-86473-86-4.

Internetové a jiné zdroje

- [7] *POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY* [online]. 2010 [cit. 2010-05-08]. Prevence přepadení. Dostupné z WWW: <<http://www.policie.cz/clanek/prevence-prepadeni.aspx>>.
- [8] ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. Psychologie oběti, s.137. ISBN 80-86473-86-4.
- [9] *Acorus* [online]. 2006 [cit. 2010-05-08]. Informace o sexuálním násilí. Dostupné z WWW: <<http://www.acorus.cz/cz/informace-o-sexuálním-nasili.html>>.
- [10] *Acorus* [online]. 2006 [cit. 2010-05-08]. Informace o domácím násilí. Dostupné z WWW: <<http://www.acorus.cz/cz/informace-o-domacim-nasili.html>>.
- [11] *Poradenství* [online]. 2004 [cit. 2010-05-08]. Šikana, základní informace. Dostupné z WWW: <<http://poradenskecentrum.cz/sikana.php>>.
- [12] *Poradenství* [online]. 2004 [cit. 2010-05-08]. Pět stupňů šikany. Dostupné z WWW: <<http://www.poradenskecentrum.cz/pet-stupnu-sikany.php>>.
- [13] *Poradenství* [online]. 2004 [cit. 2010-05-08]. Typy iniciátorů šikanování. Dostupné z WWW: <<http://www.poradenskecentrum.cz/iniciator-sikanovani.php>>.
- [14], [26] *Centrum zdraví* [online]. 1999 [cit. 2010-05-08]. Přepadená, znásilněná, vinná. Dostupné z WWW:

- <<http://zdravi.centrum.cz/psychologie/2006/1/3/clanky/prepadena-znasilnena-vinna/>>.
- [15], [27] *Novinky* [online]. 2003 [cit. 2010-05-08]. Krimi - znásilnění. Dostupné z WWW: <<http://www.novinky.cz/krimi/197662-muz-ktery-znasilnil-divku-pred-ocima-rodicu-jde-na-12-let-do-vezeni.html>>.
- [16] - [19], [28] - [31] *Rodina* [online]. 1999 [cit. 2010-05-08]. Oběti domácího násilí. Dostupné z WWW: <<http://www.rodina.cz/clanek6023.htm>>.
- [20], [32] *Deník* [online]. 2005 [cit. 2010-05-08]. Žďárská škola řeší kyberšikanu. Dostupné z WWW: <http://zdarsky.denik.cz/zpravy_region/zdarska-skola-resi-kybersikanu20100427.html>.
- [21], [22], [33], [34] *Peníze* [online]. 2000 [cit. 2010-05-08]. Mobbing:šikana na pracovišti. Dostupné z WWW: <<http://www.penize.cz/pracovni-pomer/40623-mobbing-sikana-na-pracovisti-ktera-se-v-cesku-rozmaha>>.
- [23], [35] *Regiony 24* [online]. 2003 [cit. 2010-05-08]. Krimi-Policie na Kutnohorsku řeší případ stalkingu, mladík tam opakovaně pronásledoval dívku. Dostupné z WWW: <<http://www.regiony24.cz/14-79175-policie-na-kutnohorsku-resi-pripad-stalkingu--mladik-tam-opakovane-pronasledoval-divku>>.
- [24], [37] *Mediafax* [online]. 2001 [cit. 2010-05-08]. Krimi - aktuální zprávy. Dostupné z WWW: <<http://www.mediafax.cz/krimi>>.
- [25], [36] *Region Plzeň* [online]. 2000 [cit. 2010-05-08]. Lupič s kuklou a nožem přepadl doma stařenku. Dostupné z WWW: <<http://www.regionplzen.cz/zpravodajstvi/?lupic-s-kuklou-a-nozem-prepadl-doma-starenku>>.
- [38], [39], [40] *MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY* [online]. 2010 [cit. 2010-05-08]. Prevence kriminality. Dostupné z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/prevence/system/pojmy/1.1.htm>>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

PTSP Posttraumatická stresová porucha.